

Något håller på att hända

Morgondagens värderingar i världen och Sörmland



Jonas Örtquist
Peter Eklund

Sörmlandsbilder 10



Sörmlandsbilder 10
"Något håller på att hända"

Projektledare: Jonas Örtquist
Författare: Jonas Örtquist och Peter Eklund
Grafisk form och produktion: Bybloo Kommunikation
Fotograf: Carl Hjelte
© Länsstyrelsen i Södermanlands län
ISSN 1652-5329
ISBN 978-9188044-22-8

”Vad sker med våra ungdomar?

*De föraktar varje auktoritet och
hyser ingen respekt för åldern,
är uppkäftiga mot sina föräldrar.*

De struntar i regler och lagar.

*De skrävar omkring på gator och
torg, nyckfulla och hotfulla.*

Deras moral är i upplösning.

*Vad kommer att ske med
dagens ungdom?”*

Platon, 400 år före Kristus

En sammanflätad värld

Hösten har svept in över Sverige och Sörmland. Världsekonomin har bromsat in och Sverige samt stora delar av den exportberoende världen befinner sig efter ett par år av högkonjunktur i en vänthall. Marknadens aktörer spekulerar kring omfattningen av den globala finanskrisen. I Sverige har den senaste tidens relativt höga sysselsättningssiffror avstannat. I Sörmland har viktiga företag, inom framförallt tillverkningsindustrin, varslat personal i flertalet kommuner och dessa ekon skapar en oro som sprider sig bland andra företag och underleverantörer också i närliggande sektorer. Inflationen och styrräntan är i fokus och stora delar av såväl tjänstesektorn som tillverkningsindustrin och andra för Sverige och Sörmland viktiga branscher minskar sin produktion. Aktuella prognoser från banker och företagarorganisationer jämför nedgången med den vi upplevde i början av 90-talet. I globaliseringens tidevarv får konjunkturdämpningar återverkningar internationellt, från Nord- och Sydamerika över Europa och Afrika till Asien.

Globaliseringen påverkar hur marknader fungerar och också världsekonomin funktionssätt i stort. Men med globaliseringen följer också en rad andra processer som påverkar människor och vårt sätt att leva. Våra värderingar och i synnerhet unga människors värderingar präglas av strukturer och normer i det omgivande samhället. De förändringar som sker i skrivande stund och de genomgripande förändringar vi upplevt i samhället genom t ex tekniska landvinningar de senaste

tre-tio åren har satt sin prägel på de generationer som vuxit upp. De har vuxit upp i ett informations-samhälle utan motstycke. De ser det globala och det lokala som naturligt lika viktiga delar och tekniken utgör ett medel för självförverkligande. Ur det perspektivet är den yngre generationen, främst 80- och 90-talisterna, den första verkligt globala generationen.

Framtiden hör de unga till – talesättet har funnits med oss under lång tid. I den här boken visar författarna Jonas Örtquist och Peter Eklund på Länsstyrelsen i Södermanlands län att unga människor i allt högre grad är medskapare av framtiden och morgondagen. Ungas förutsättningar och verklighetsbild är under konstant förändring och den intensitet och det rörelsemönster som präglar dagens samhälle har bidragit till att skillnaderna mellan den yngre och den äldre generationen idag är större än någonsin tidigare. Det finns också stora skillnader mellan ungdomar i olika grupper. Det handlar dels om resursstarka ungdomar som har allt ljus på sig och som stärkta av ett socialt och kulturellt kapital ser framtiden full av möjligheter. Dels växer också gruppen ungdomar som har svårigheter att hänga med i en föränderlig värld – en ungdomsgrupp som inte lyckas etablera sig på arbetsmarknaden eller på bostadsmarknaden och därmed riskerar fastna i ett utanförskap.

Denna publikation är ett inlägg om morgondagens Sörmland. Boken handlar inte om hur det egentligen är, inte heller om hur unga människor har det utan den handlar om vad unga *tänker* och *värderar*. Studien ger oss ett tillfälle att förstå och reflektera över vad unga människor värdesätter – en möjlighet som annars inte uppstår förrän i efterhand. Författarnas tes är att vi genom att förstå och tolka en uppväxande generations värderingar, i studien definierad till 16-29 år, kan få en inblick och uppfattning om morgondagens samhälle då denna generation har makten över samhällets resurser, drivkrafter och inriktning. Författarna visar genom en tillbakablick på hur det moderna projektets förhoppningar till viss del har strandat och hur vi i efterdyningarna lever från dag till dag i samhällen där allt befinner sig i ständig omvandling och förändring. Den svenska välfärdsstaten, såväl som de nordiska samhällena, har på ett unikt sett historiskt kunnat erbjuda sina

medborgare en maximal frigörelse från traditionella gemenskapsband utan att hittills äventyra den fundamentala tilliten till och tryggheten i samhället. Den svenska välfärdsstaten och dess samhällskontrakt har förknippats med omtanke, solidaritet och rättvisa människor emellan.

”Frihet är det ädlaste ting som sökas må all världen kring” skrev Biskop Thomas i Strängnäs redan år 1439 och strofen har levt kvar i snart 600 år som ett sätt att betrakta självständighet och befrielse av individen från överheten. Självständigheten har med tiden också blivit en hörnsten i den nationella identiteten då Sverige har varit fritt från ockupationsmakter de senaste 500 åren. Alliansfriheten och neutralitetspolitiken gjordes till ett svenskt signum – ett slags individualism på det internationella planet.

Studien visar att ungas uppfattning av Samhället är annorlunda än hos den äldre generationen och vi rör oss mot en mer individualistisk utveckling där Jag kommer före Vi. I Sverige vittnar utvecklingen om en frigörelse hos individen, bort från skyldigheter till förmån för egna rättigheter som sätts i förgrunden. Trots att unga i stor utsträckning saknar en känsla av delaktighet i samhällsutvecklingen förväntas samhället ändå leverera nytta åt individen och hennes närmsta.

De svenska ungdomarna har på allvar inträtt i ett globalt nätverkstänkande samtidigt som allt fler unga upplever en påtaglig brist på tillit och sammanhang i samhället. Konturerna kring det som en gång var ett gemensamt samhällsbygge suddas ut och man fokuserar på den egna livsresan och den egna berättelsen. Den ökade individuella friheten har skapat enorma möjligheter men har samtidigt bidragit till uppenbara svårigheter att hantera gemensamma samhällsfrågor. Individualiseringen är därför en komplex process.

Kompetens, förmågan att göra något av sina färdigheter, har blivit ett viktigt begrepp. Sverige och Sörmland måste attrahera och vårda talanger samt tillvarata ungas drivkraft i konkurrens med andra länder och regioner. Befolkningstillväxten i länet är starkare än någonsin och sörmlänningarna har aldrig varit fler. Det beror dels på en hög invandring från andra länder och dels på höga födelsetal, för närvarande en av de högsta i landet. Sörmland är också ett attraktivt län för människor

från andra delar av landet. En nyckelfråga i framtiden är därför hur vi tillvaratar *alla* människors förmåga och kompetens.

De pågående processerna innehåller paradoxer och skapar både vinnare och förlorare världen över. Vinnarna kommer att vara konkurrenskraftiga länder och regioner som kan tillvarata och producera talanger. Svenska ungdomar har fantastiska förmågor – kreativitet, öppenhet, tolerans och nyfikenhet men frågan är om de har viljan, lusten och ambitionen att kämpa. Mycket pekar på att ambitionshungern, som denna studie adresserar på flera ställen tillsammans med kompetens, är särskilt stor i länder som upplevt en stark tillväxt de senaste åren. Bland unga i Kina, Indien, Ryssland och de östra delarna av Europa finns en tro på individen och hennes möjligheter att lyckas. I Sverige och Sörmland lyser denna hunger starkast bland unga kvinnor och unga med utländsk bakgrund. För Sörmland bör en sådan insikt mana till eftertanke. Hur tillvaratar vi alla människors kompetens? För vem bygger vi Sörmland?

Denna studie har vuxit fram på ett okonventionellt sätt. Grundstudien - som utgjordes av 23 000 enkätintervjuer i tjugotalet länder - genomfördes i nära samverkan med Kairos Future (Anna Kiefer, Sofia Johnsson och Mats Lindgren) och var färdig för nära två år sedan. Därefter har författarna diskuterat resultat och analyser under seminarier med sammanlagt mer än 5 000 deltagare. Denna omfattande dialog och testbädd av reflektioner och perspektiv har lett fram till denna bok.

Nyköping i november 2008

Bo Könberg
Landshövding

År 2018 ligger tio år fram i tiden. Hur världen ser ut då har vi ingen aning om. Vilka värderingar morgondagens 18-åringar kommer att ha kan vi inte heller veta. Ett par antaganden kan emellertid göras.

En 18-åring år 2018 har inga egna erfarenheter av 1900-talet. Hon tänker att det Kalla Kriget inträffade på stenåldern och tvillingtornen på Manhattan föll då hon fortfarande låg i vaggan.

Morgondagens 18-åringar har åtminstone en avatar i en virtuell värld, har fler vänner on-line än i verkliga livet, tror att internet och mobiltelefoner alltid funnits och ser CD och DVD som antikviteter. Hon är globalt orienterad då mångkultur och mångfald är självklarheter och hennes trendiga kläder designas av ännu en hipp kinesisk designer.

Hur har vi gått tillväga?	11
Igår – idag – imorgon	13
23 000 enkäter i 17 länder	14
En omvänd resa	15
Llika men ändå olika	19
Ungas värderingar är framtidens samhälle	21
Inte nödvändigtvis bättre med helt klart annorlunda	22
Sverige – långt bortom lagom	23
Olika men ändå olika – antiken och idag	25
Hur blev ungdomarna så här?	27
Evigt ung	33
30 procent av världens befolkning - en enorm kraft	35
Utbildning, kön, ålder och kultur är drivkrafter i värderingsförändringarna	37
Medborgare – rättighet eller skyldighet	41
Globaliseringens drivkrafter	43
På spaning efter den tro som flytt	47
En snävare mediekonsumtion	50
Rättigheter och skyldigheter	51
Globaliseringen – en positiv kraft bland unga	53
Unga svenskar tar miljön för given	56
Från delaktighet till leverans – uppkomsten av "curlingsamhället"	59
Konsument – köpa identitet och legitimitet	63
Varumärken – identitet i ett allt mer kommersialiserat samhälle	65
Pengar och tid	69
Arbete – global talangjakt eller bröd för att leva	73
Jakten på specialiserade talanger	75
Tänka kreativt eller jobba hårt	78
Utbildning och ambitions hunger	80
En värld av ambitiösa kvinnor	83
Den relativa jämställdheten och det subtila utanförskapet	84
Drömmar och ambitioner	87
Unga kvinnor och invandrare vill – unga män är nöjda	89
Osynliga normer	91
Framtiden ger sig av	92
Fotnoter	96
Källförteckning	96
Referenslista	96
Litteraturlista	97





IGÅR

**Hur har vi
gått tillväga?**



*“Eight Miles High and when
you touch down
You’ll find that its stranger
than known
Signs in the street that say
where you’re going
Are somewhere just being
their own”*

“Eight Miles High”, The Byrds, 1966

Igår – idag – imorgon

Samhället är i konstant förändring. Att förstå de olika omvärldsprocesser som pågår är av betydelse för att möta morgondagens utmaningar och möjliggöra ett strategiskt utvecklingsarbete med en fot i framtiden. Ett brett internationellt perspektiv som blickar framåt kan ge den kunskap som behövs för att förutse kommande behov.

Syftet med denna bok är att tydliggöra ett sammanhang vi alla rör oss i men som är svårt att fånga. Det handlar om det värderingslandskap som successivt växer fram och transformerar samhället. Denna omvandling sker relativt långsamt och i takt med att samhället förändras men omvandlingstrycket accelererar idag. Vi ser fragment av denna process varje dag men har svårt att sätta samman bitarna till en helhet. Plötsligt befinner vi oss i ett annat landskap.

Värderingsforskarna har under lång tid beskrivit utvecklingen som en process där samhällets förändringar skapar nya livsvillkor som i sin tur

ger upphov till nya värderingar som omskapar samhället. Den mest framträdande värderingsforskaren, religionssociologen Ronald Inglehart, menar att de värderingar människan utvecklar under uppväxten (15-30 år) formar hennes grundläggande vuxna uppfattningar samt förhållnings-sätt och att dessa i regel består livet ut. Följaktligen förändras samhällen i takt med att makten förskjuts mellan generationer och nya värderingar avlöser de gamla. Ungdomarna i denna studie, de som är mellan 16-29 år, kommer framåt år 2025 utgöra det ledande och opinionsbildande skiktet i samhället.

Ambitionen med denna studie är att presentera resultaten från den värderingsstudie Länsstyrelsen genomfört i samarbete med Kairos Future, - globalt, nationellt och regionalt i Sörmland. Beskrivningarna pendlar mellan de tre nivåerna för att dels möjliggöra jämförelser och dels understryka det faktum att processerna hänger ihop i ett intrikat system. Vad som sker i en del av världen får numera återverkningar på andra håll. Utgångspunkten är emellertid att ge en bild av de utmaningar Sörmland står inför i framtiden. Det innebär inte att studien ger några entydiga svar, tvärtom. Vissa frågetecken rätas ut, andra tillkommer. I bästa fall uppmuntrar materialet till en fördjupad diskussion.

Värderingsstudien bygger också vidare på Länsstyrelsens tidigare arbete som startade 1995 med den första studien inom området. Den senaste presenterades 2003 i studien ”Sörmlandsbilder 3 – Värderingsförändringar - Dagens unga - morgondagens medarbetare”.

Den här studien är emellertid unik sett till materialets omfattning samt geografiska och kvantitativa bredd.

23 000 enkäter i 17 länder

Vid sidan av Kairos Future ingick ett dussin partners i studiens genomförandefas ¹.

Studien innehöll några olika delar. Först och främst en förberedande kvalitativ del med forskare och ungdomsexperter från olika delar av världen som gav underlag till den enkät som utgjorde själva kärnan. Denna kvantitativa del bestod av 17 000 webenkäter innehållande ca 150 frågor, ställda till 16-29-åringar i ett tjugotal länder världen över, samt 5 500 webenkäter ställda till 30-50-åringar. Begreppet "ungdom" tolkas idag vidare än tidigare. Ungdomsperioden varar helt enkelt längre och inträdet i "vuxenlivet" sker idag allt senare.

Referensgruppen med 30-50-åringar är också betydelsefull för jämförelser.

Parallellt med enkäten genomfördes också intervjuer med unga på ungdomsseminarier, "Youth Forums", främst i Europa och Asien.

Ett annat kvalitativt moment var en blogg som skapades för att deltagare i studien skulle kunna mötas virtuellt och diskutera frågeställningar i studien. Länsstyrelsen var moderator för den del av bloggen som rörde *gender politics*.

Det regionala perspektivet återfinns bara i Sörmland. Sörmlandsenkäterna var i huvudsak postala och endast en mindre andel svarade via webben. Slutligen genomfördes i Sörmland också två fokusgrupper med studenter från två gymnasieskolor i Eskilstuna – Rekarne gymnasiet respektive Rinnangymnasiet. En övergripande reflektion kring populationen i studien ger vid hand att urvalet i vissa länder som Indien och Kina inte är riktigt representativa för majoriteten av befolkningen då tillgången till modern teknologi inte är förbehållen alla. Samtidigt fokuserar studien i många avseenden på trender och tendenser där dessa tongivande delar av befolkningen sannolikt har en ledande roll i samhället i framtiden.

Det bör också understrykas att Sörmland inte är ett unikt län utan att resultaten med stor sannolikhet skulle se ut på liknande vis i de flesta av länen utanför Stockholm. Stora delar av materialet vittnar om en stad-land-problematik där unga i olika delar av landet är ganska lika. Det är istället de inomregionala skillnaderna mellan unga, i första hand mellan unga män och unga kvinnor som är intressanta att studera. Denna värderingsstudie är också banbrytande då den för första gången adresserar unga med utländsk

- **Fokusgrupper med gymnasie-elever i Sörmland**
- **17 länder**
17 000 respondenter 16 - 29
5 500 respondenter 30 - 50
- **600 enkäter i Sörmland**
- **Delphistudier med ungdomsexperter**
- **Dagböcker och bloggar**
- **Webbaserade diskussionsgrupper**
- **Litteraturstudier av världens unga**



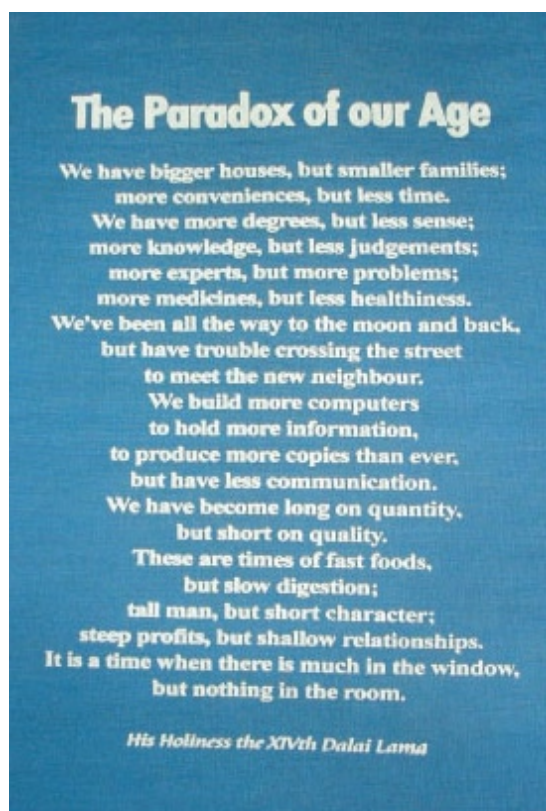
bakgrund² vid sidan av genusperspektivet. Av statistiska skäl finns inte "utländsk bakgrund" nedbrutet på män och kvinnor. Det finns emellertid anledning att anta att förhållandet mellan män och kvinnor gäller för såväl svenskfödda som personer med utländsk bakgrund. Dessa analyser tas särskilt upp i frågeställningar kopplade till kompetenser och morgondagens arbetsmarknad. Integrations- och genusperspektivet synliggör de främsta utmaningarna, i synnerhet i ett län som Sörmland.

Studien är uppdelad i några olika delar. De inledande avsnitten beskriver bakgrunden och adresserar de övergripande förändringarna och utvecklingen inom några områden som är relevanta för förståelsen av resultaten i studien. Därefter följer de tre huvuddelarna Medborgare, Konsument och Arbete som utgör kärnan i studien. Varje del inleds med en inledning och i vissa fall en koppling till teori där så är aktuellt. I slutet av studien förs en avslutande diskussion med fokus på de utmaningar som studien adresserar kring morgondagens samhälle.

En omvänd resa

En viktig inspirationskälla samt en uttalad och omvänd metodologisk process under resan utgjordes av de många seminarier Länsstyrelsen genomförde i samband med studien. Materialet till studien har på så vis vuxit fram i dialog med näringsliv, politiker, skolor, kyrkan, pensionärer och tjänstemän inom myndigheter på kommunal, regional och nationell nivå under 2007 och 2008. Den geografiska tyngdpunkten för seminarierna har i första hand varit Mälardalen. En del seminarier har genomförts i samverkan med nationella myndigheter exempelvis i en framsynsprocess i Stockholm-Mälardalen. Andra har genomförts med internationella aktörer som OECD samt partners i olika EU-projekt inom innovationsområdet. Sammanlagt har studien nått mer än 5000 personer och betydelsen av dessa seminarier som möjliggjort fler perspektiv och ny kunskap kan inte nog understrykas.

Inför skrivandet av studien har inläsning av befintlig litteratur i form av böcker och tidningsartiklar inom området också varit centralt. I slutet av boken finns tips på några av de mest relevanta källorna för vidare fördjupning.







IDAG

**Lika men
ändå olika**



*“Just what is it that you want
to do?
We want to be free
We want to be free to do what
we wanna do
And we want to get loaded
And we want to have a good
time”*

“Loaded”, Primal Scream, 1991

Ungas värderingar är framtidens samhälle

Kompromisslöshet – fri att inte behöva välja. Lyckomaximering – den egna upplevelsen upphöjd till självändamål. Två ord som delvis kan beskriva unga människor idag. I den postmoderna världen har självförverkligande blivit norm och unga lever i nuet och strävar efter största möjliga upplevelse om och om igen. En ökad självständighet och ett större oberoende har inneburit nya möjligheter för unga idag och en betydande del av ungdomstiden handlar för många om att förverkliga egna drömmar och idéer. I denna tillvaro ses världen som öppen och full av möjligheter redo att utnyttjas. En känsla av Carpe Diem – intensivt upplevt just här och just nu. Det är emellertid endast individen själv som kan realisera sina drömmar och det är upp till varje person att skapa sin egen lycka. Denna frihetskänsla har på så vis också en komplexfylld baksida. Kraven på individen har ökat med en tilltagande stress och utpräglad oro att misslyckas som följd.

Att jämföra unga människors liv och tillvaro mellan generationer är svårt. Det faktum att olika generationer ofta präglats av radikalt annorlunda uppväxtvillkor kan ge en kuslig känsla av att tala med någon från en annan planet. Idag anpassar människan sig i snabbare takt till nya livsvillkor genom nya livsstilar med möjligheter som förändrar hennes sätt att tänka, uppträda och klä sig i spegeln av den nya tiden och rummet.

Vi är barn av vår tid. När 40-talistgenerationen växte upp under 50- och 60-talet var de den första generationen som högljutt protesterade mot välfärdssamhället och samtidens materiella fixering. De unga fick upp ögonen för vad som hände utanför de nationella gränserna. Världens nöd och orättvisor trängde in genom det nya mediets glas – tv-rutan – och påverkade åskådarna.

Sverige var vid krigsslutet tämligen välbehållet och gavs på många områden ett relativt övertag gentemot många andra sargade delar av Europa. Grunden lades till det svenska välfärdssamhället. Per-Albins folkhem, på lika delar byggd på svensk socialdemokrati och uppbyggnad av den svenska välfärdsstaten som gynnsamma konjunkturen. Satsningar på infrastruktur, utbildning och omsorg lade fundamentet för ett kollektivt samhällsbygge skapat ur en vision om att ”alla ska med”. I mitten på 50-talet började det svenska folket få det ekonomiskt bra. Hjulen snurrade och landet hade en kontinuerlig BNP-utveckling med cirka fem procent för varje år som gick. Alla fick arbete, inkomsterna ökade och räckte till mer än mat för dagen. Semestern blev tre veckor 1951 och fyra veckor 1963. Allt fler hade med tiden råd att köpa en egen bil. Tv:n, med en kanal, kom till Sverige 1958, spred sig snabbt till nya hushåll och möjliggjorde ett gemensamt samtal hämtade från samma bilder och röster. I slutet av 50-talet började den första ungdomskulturen växa fram. Det var det materiella Sverige som exploderade och de allra flesta hushåll hade vid tidpunkten möjlighet och råd att följa med i välfärdsbygget.

Under 60-talet byggdes utbildningen ut. Det svenska skolsystemet omformades under en tioårsperiod från 7-8 års skolgång till 9-15 års utbildning för en växande majoritet. Utbildningsexplosionen bidrog till att unga människor inträdde i yrkes- och vuxenliv allt senare, en utveckling som också accelererade de följande årtiondena.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under de senaste 50 åren har varit stark och den genomsnittliga svensken har ökat sin levnadsstandard dramatiskt då BNP per invånare nästan tredubblats. Unga människor har idag mer än dubbelt så stora tillgångar som sina föräldrar och mer än fem gånger så stora resurser som sina far- och morföräldrar.

För 50 år sedan satte sig mormor vördnadsfullt ner på stolen innan hon svarade i den av bakelit tillverkade telefonen som stod på ett fint bord med egentillverkad spetsduk. Idag är mobiltelefonen en förlängning av kroppen hos de flesta och har långt fler användningsområden än tidigare, en utveckling få trodde var möjlig.

Inte nödvändigtvis bättre men helt klart annorlunda

I början av 1970-talet startade den tysk-amerikanske religionssociologen Ronald Inglehart en diskussion om varför värderingarna i det moderna samhället förändras. Inglehart kallade denna företeelse *den tysta revolutionen* och hävdade att de västerländska och senare alla utvecklade samhällen sakta och i tysthet genomgår en förändring – från fokusering på fysisk trygghet och materiellt välstånd – materialistiska värderingar – i riktning mot livskvalitet i vid mening – postmaterialistiska värderingar. Bakgrunden enligt Inglehart är helt enkelt att varje ny generation har nya erfarenheter som präglar dess livssyn och livstolkning.

I slutet av 1800-talet var utvecklingen i Sverige långsammare och BNP ökade någon enstaka procent för varje hel generation till att ett par årtionden senare öka med 2-5 procentenheter varje år. I det agrara samhället vid förra sekel-skiftet handlade det om att ordna mat för dagen. Industrisamhällets framväxt därefter till att de grundläggande behoven tillfredsställdes hos medborgarna och allt fler fick bättre levnadsstandard. 40-talistgenerationen fick på allvar njuta frukterna av den tidigare generationens vedermö-

dor. Successivt förändrade levnadsmönster följde och inträdet i dagens tjänstesamhälle har sedan skapat helt nya behov hos människan. Den generation som idag växer upp har alltid haft tillgång till internet, mobiltelefoner och annan teknisk utrustning. Inglehart lyfter här fram Sverige som en extrem - långt ifrån schablonbilden "landet lagom". Vårt sekulariserade samhälle, vår rationalitet och förnuftstro har gått hand i hand med den ekonomiska utvecklingen och samhällets modernisering. I detta sammanhang har Sverige förenat kollektiva aspekter med individuella fri- och rättigheter. Inglehart menar att människan formar sina värderingar under ungdomstiden och präglas av de attityder och strömningar som då är rådande. Individens världsåskådning blir också mer raffinerad och härdad ju mer livserfarenhet hon har. Det innebär att äldre generationer i samhället inte tar till sig nya värderingar lika snabbt som yngre då samhället förändras. Samhället förnygras därmed ständigt i bemärkelsen att det gamla dör och det nya växer fram. Dagens unga människor är därför bärare av de värderingar som kommer vara rådande imorgon. Samtidigt finns stora variationer mellan individer inom samma generation som kan hänföras till tre olika faktorer under uppväxtåren:

- Familjeförhållanden och föräldrarnas värderingar
- Strömningar och processer som präglar det omgivande lokalsamhället i den nation/ort/plats där man växer upp
- Den unika tidsanda som finns i samhället i stort

Det innebär i korthet att våra värderingar till en del påminner om våra föräldrars samtidigt som de, tack vare den generella tidsandan, avviker. De värderingar som dagens unga har är därför inte så mycket resultatet av deras bakgrund, som av deras individuella förmåga och perceptionsförmåga att anamma processer och strömningar i samhället. Kvinnors och mäns beteenden blir alltmer en produkt av deras individuella värderingar – en utveckling som förstärks i takt med att individens frihet såväl som det individuella självförverkligandet ökar. Drivkraften för morgondagens samhälle kommer därför i hög grad präglas av de värderingar som då är rådande. För att förstå samhället måste vi därför förstå människors värderingar.

Idag har individen allt större möjligheter att förverkliga sig själv på olika plan. Ingleharts studier visar att främst två förhållanden kan förklara de stora skillnaderna mellan människor i olika delar av världen.

- Graden av sekularisering – i hur hög utsträckning människor väljer att underordna sig traditionella religiösa auktoriteter
- Graden av individualisering – i hur hög utsträckning människor underordnar sig auktoriteter i samhället i stort

Sverige – långt bortom lagom

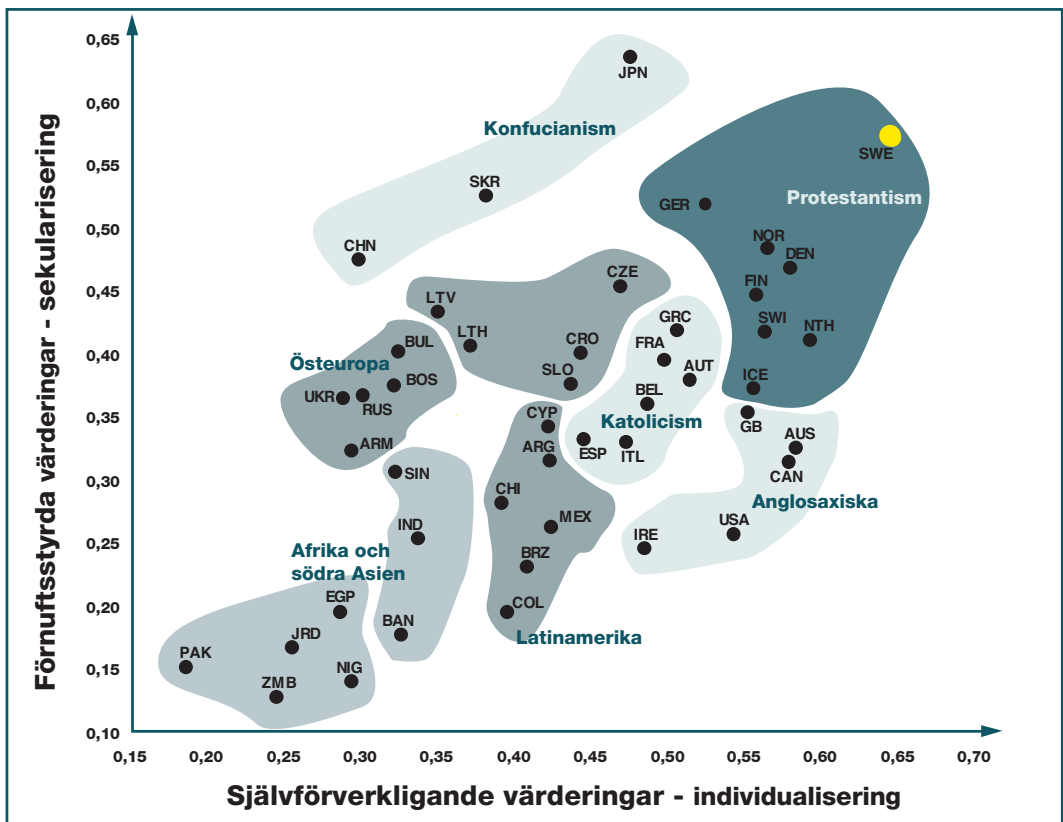
Utgångspunkten är att länder befinner sig i olika utvecklingsfaser som är starkt kopplade till graden av sekularisering samt samhällets syn på individens friheter. Den svenska mentaliteten, säger man, kännetecknas av en stark personlig integritet och

individuell autonomi tillsammans med ett starkt förtroende och stor respekt för andra.

Världskartan i Figur 1 är naturligtvis en förenkling av värderingar i olika länder. Samtidigt visar erfarenheten att kartbilden är mycket stabil över tiden och inte beroende av tillfälliga konjunktioner.

Länder som har kulturell, politisk och geografisk samhörighet grupperar sig intill varandra och Sverige – det mest sekulariserade och individualiserade landet i världen – hamnar högst upp i höger hörn. Kartan visar de genomsnittliga värderingarna i varje land. Unga människor, har som nämnts, mer moderna värderingar än äldre och yngre generationer hamnar på samma sätt som välutbildade personer, längre upp till höger. I praktiken innebär detta att ungdomar i Frankrike och Belgien befinner sig till höger om den äldre befolkningen i Norge och Sverige.

Figur 1 2000-talets generella värderingskarta



Globaliseringens utbredning leder till att allt fler länder sakta följer Sveriges historiska vandring, något som på längre sikt bidrar till att värderingskillnader mellan länder utjämnas med tiden. Trots detta visar Ingleharts studier att denna värderingskarta varit intakt de senaste 20-30 åren. De nordeuropeiska välfärdsstaterna har haft den högsta andelen av dessa postmoderna värderingar. De mer industriella och agrart dominerade samhällena har mer materialistiska värderingar. Ingleharts senare studier från 2000-talet visar att sekulariseringen i världen avstannat något och ett antal länder tar ett litet steg tillbaka nedåt vänster. Denna utveckling gäller emellertid inte de nordiska länderna som fortsätter vandra uppåt höger. De sömländska värderingarna befinner sig på samma nivå som övriga Sverige. Unga människor i allmänhet och – något denna studie för fram i ljuset – ambitiösa unga kvinnor och invandrare i synnerhet – befinner sig högre upp till höger än landets befolkning i stort.

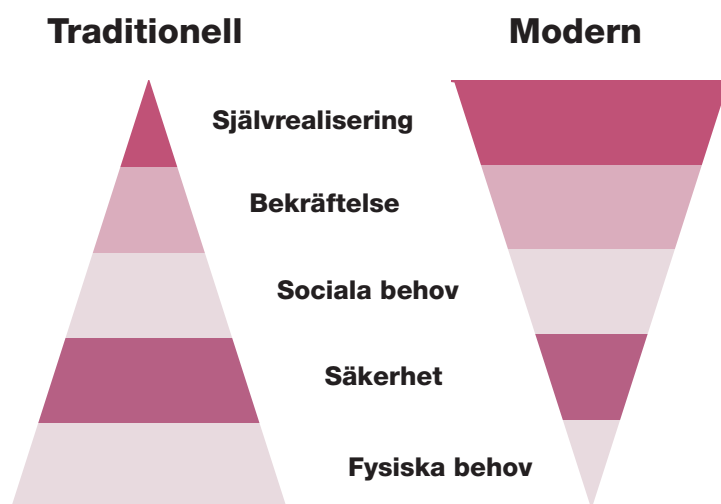
Den ekonomiska utvecklingen leder till att de grundläggande behoven hos medborgarna är tillfredsställda och fokus förflyttas därmed från primära behov till individens uttryck och självförverkligande.

1996 omvandlade och vidareutvecklade CIFS (Copenhagen Institute for Future Studies) Maslows berömda behovspyramidmodell som tar sin utgångspunkt i ett samhälle med brister, knapphet och begränsade tillgångar. Ett ökat välstånd och överflöd av resurser har skiftat fokus för människor i de rika länderna. Idag, och ännu mer i framtiden, förändras behoven då de grundläggande behoven är tillfredsställda. Det innebär att allt kommer fokusera på den omvända behovspyramiden där bekräftelse och självförverkligande är viktigast.

Välbefinnande och ett sökande efter att realisera egna drömmar och livsmål får en ökad betydelse och genomsyrar idag värderingarna hos majoriteten av de svenska ungdomarna.

För generationer som växte upp under agrarsamhället var behoven inriktade på överlevnad och trygghet. Dagens unga växer upp med hela välfärdssamhället som referensram. Försörjning är en självklarhet liksom existensen av en värld utanför nationen. Fokus hamnar istället på individens inre tillfredsställelse, uttryckt som behov av självförverkligande.

Figur 2 Versioner av Maslows behovstrappa



Samhällsutvecklingen och människans behov

SAMHÄLLE	VÄRDERINGAR	PERSONLIGHET	BEHOV
Välfärdssamhälle	Inre värld	Inrestyrd	Självförverkligande
Industrisamhälle	Yttre värld	Utifrånstyrd	Tillhörighet/ Uppskattning
Agrarsamhälle	Försörjning	Basbehov	Överlevnad/Trygghet

Olika men ändå lika – antiken och idag

Båda de antika poeterna, Pindaros och Vergilius, beskriver ett utbrott av vulkanen Etna men utifrån två helt olika värdegrunder. Samma naturfenomen beskrivs på olika sätt beroende på den samtid och det omgivande samhälle poeterna verkade i.

Pindaros, den grekiske klassicisten och realisten, verkade i ett agrarsamhälle som dominerades av yttrevärldsvärderingar med intresse för bl a tillväxt, fungerande infrastruktur, god lag och ordning samt militära legioner. Pindaros återgav det hans ögon uppfattade.

Medan Vergilius, den romerske romantikern, verkade i ett urbant Rom skiljt från landet, där den stora massan ägnade sig åt upplevelser istället för prestationer.

”Ur bergets inandömen utspyr heliga källor en eld som ingen törs nalkas, och om dagen väller ur lavans floder glödande rök men i nattmörkret vräker en purpur-rödvältrande flamma klippblock med dunder ut över havet”³

Pindaros, Antikens Grekland

De tog den yttre strukturen för given och de värderingar som dominerade byggde på intresse för kultur, underhållning, estetik och självförverkligande. Vergilius beskrev istället upplevelsen av det han såg.

Denna förändring i värderingar kan jämföras med dagens utveckling där postmaterialistiska värderingar är utmärkande för 2000-talet. På ytan representerar de väsensskilda samhällen och civilisationer men på ett djupare plan innehåller de jämförbara strukturer och värderingar.

Något håller på att hända.

”Ena stunden stöter den (Etna) upp i himlen ett kolsvart moln av virvlande beckig rök och glödande aska, vräker ut klot av eld och slickar stjärnorna med dem, nästa slungar den block och jordens lösryckta inre genom sin mun och utspyr stönande tungt, genom luften klippor som smält och nu väller fram ur det sjudande djupet.”⁴

Vergilius, Romerska riket



*“I want it all, I want it all,
I want it all, and I want it
now”*

“I want it all”, Queen, 1989

Hur blev ungdomarna så här?

De tidigare beskrivna förändringarna som skedde under andra halvan av förra seklet var betydande och har präglat värderingarna hos dagens 40-, 50- och 60-talister. Decennier av ekonomisk och social utveckling skapade ett välstånd som kom många till del. I Sverige skapades en sorts “Salt-sjöbadsanda” som inte bara präglade arbetsmarknadens parter. Den spred sig också i samhället i takt med uppbyggnaden av en stark och solidarisk välfärd som förmedlade en utbredd medborgerlig känsla för det omgivande samhället.

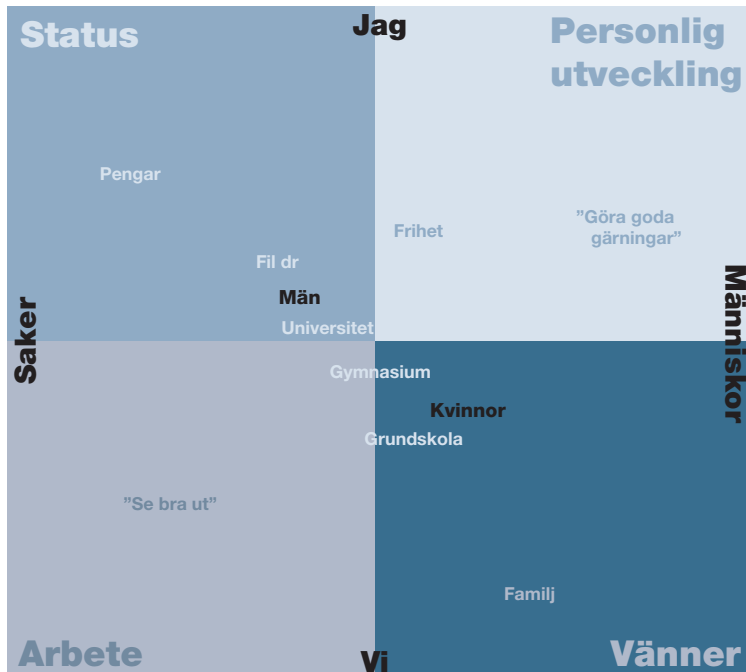
Dagens unga är däremot utpräglade individualister. Den egna utvecklingen och de nära och kära – familj och vänner – är det som betyder mest. Jämfört med tidigare generationer – där unga på många sätt lyckades förena självförverkligande med ett kollektivt samhällsansvar – är dagens ungas världsbild mindre. Det kollektiva har inskränkts till att i första hand omfatta familj och vänner. Från att ha varit en liten kugge i familjen, slakten och samhällsmaskineriet uppfattas individen alltmer som en okränkbar, fristående enhet, i första hand ansvarig inför sig själv. Det har skett en förskjutning från fokus på skyldigheter

i samhället till rättigheter, samtidigt som auktoriteter ifrågasätts i större utsträckning. Tilltron till hierarkiska system som politiska partier, kyrkan och skolan som institution minskar.

Utifrån resonemanget om hur våra värderingar formas följer en beskrivning av vad som kännetecknar den tidsanda som präglat uppväxtmiljön för dagens unga. Sverige har blivit ett tjänste- och kunskapssamhälle där det blivit allt svårare att få ett spännande och utvecklande jobb utan högre utbildning. Samtidigt blir individens kunskaper en färskvara – var och en måste hela tiden lära nytt för att hålla sig ajour. En ökad individualisering har inneburit att människor tagit kontroll över sina egna liv och sina egna livsmål i allt högre utsträckning. Kvinnor och män byter arbetsgivare oftare, flyttar runt i världen mer och skiljer sig oftare från sin partner. I punktform kan detta uttryckas som att dagens unga, till skillnad mot tidigare generationer, har växt upp:

- med ett globalt medielandskap präglat av reklam, kommersiell tv och radio samt en stark USA-influens
- med internet och mobiltelefoner som en självklarhet som i sin tur givit möjligheter till mer globala relationer
- i ett samhälle präglat av jakt på omedelbar tillfredsställelse. Allting förväntas vara tillgängligt när som helst och var som helst
- i ett samhälle där traditionella industriarbeten rationaliseras – en utveckling som sannolikt kommer att fortsätta
- i ett samhälle som lärt dem att man kan förändra världen genom att helt enkelt välja andra produkter än de gamla vanliga (exempelvis miljövänliga tvättmedel, papper o.s.v.)
- i en kultur där ungdomsidealet har gjorts till norm. Alla generationer tycks sträva efter ungdomlighet, hur gamla de än är
- i ett samhälle med dataspel och rollspel, där laborerandet med identiteter är en del av vardagen
- i ett samhälle där egen försörjning är självklar. Människors behov är inte de samma som gällde för tidigare generationers uppväxt

Figur 3 Värderingarnas rörelsemönster, utbildning och kön



Utvecklingen kan studeras i Figurena 3 – 7 på följande sidor. Fyrfältsbilderna illustrerar hur de grundläggande värderingarna förskjutits som ett resultat av samhällets utveckling. Utbildningsnivå, kön samt ålder är betydelsefullt för de värderingar människor har och det korrelerar också med synen på den egna utvecklingen. Ju högre utbildning desto större individfokus där också pengar och status anses viktigt. Mönstret förstärks hos yngre människor jämfört med äldre generationer.

Det finns också betydande skillnader ur ett genusperspektiv där män är mer individriktade än kvinnor.

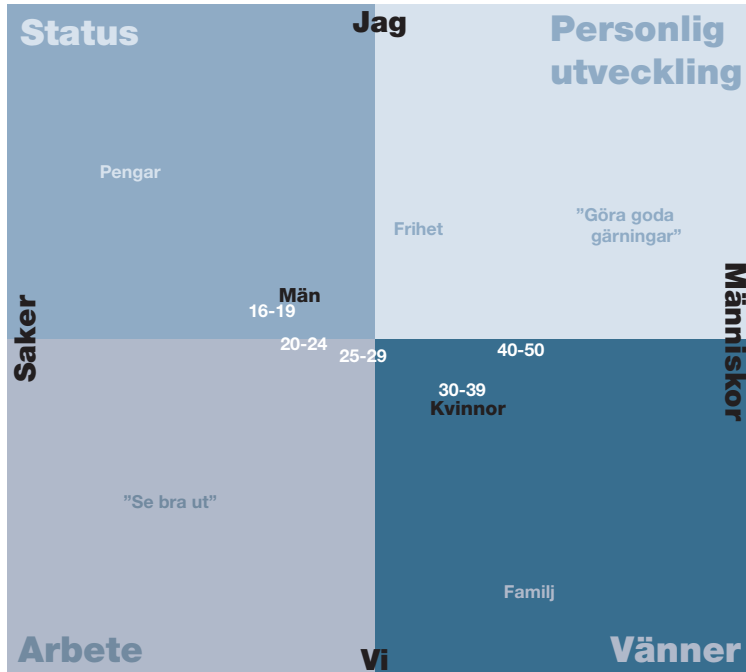
Kairos Future har tidigare skapat termen MeWes för att beskriva generationen 80-talisters och tidiga 90-talisters förhållningssätt i tillvaron. Med detta avses generationens uttalade fokus på den egna utvecklingen. "Me" är i centrum samtidigt som "We" fortfarande är viktigt – om än definierat i en betydligt snävare mening än motsvarande

hos tidigare generationer. MeWe-utvecklingen har kunnat följas under lång tid. Parallellt med samhällets individualisering har den vuxit allt starkare – i synnerhet hos den yngre generationen. Bristen på upplevelse av att delta i ett gemensamt samhällsbygge är påtaglig och i många avseenden saknas ett sammanhang med en samhällsvision runt vilken människor kan enas och sträva för att uppnå. Avsaknaden av kontext skapar ett vakuum som genomsyrar många aspekter hos unga idag och får konsekvenser på en rad områden.

Denna utveckling i sig är inte unik. Människor är och har alltid varit resultat av sin samtid och ungas värderingar kan förklaras utifrån samhällets utveckling de senaste decennierna.

Självförverkligandet har alltså fått en allt större betydelse i takt med moderniseringen och den ekonomiska utvecklingen – på kort sikt på bekostnad av den kollektiva samhällsgemenskapen.

Figur 4 Värderingarnas rörelsemönster, ålder och kön

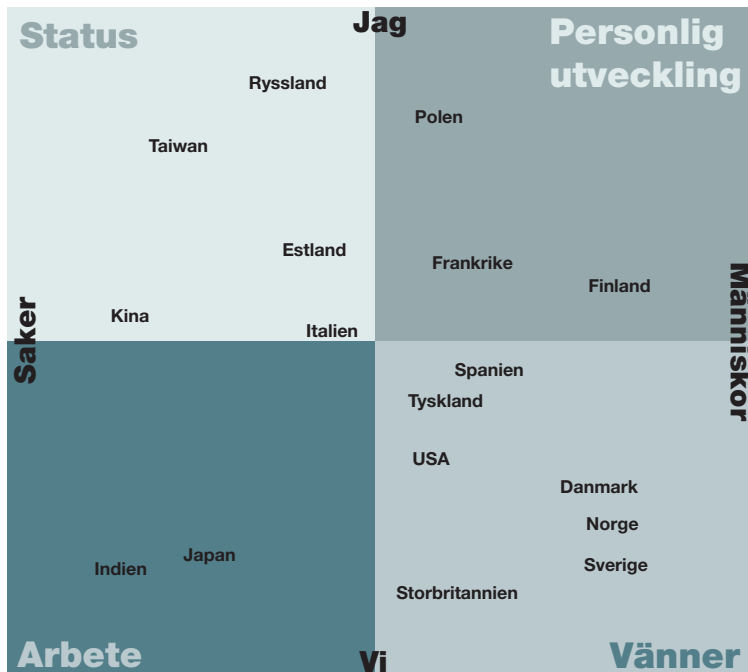


Resultaten i denna studie visar att unga människor idag saknar ett sammanhang och en samhällsvision som fogar dem samman. Denna utveckling är särskilt stark i länder och regioner där omställningen

av ekonomin har gått relativt fort som i Taiwan, Ryssland och i delar av östra Europa, men också i länder som för närvarande upplever en ökad tillväxt som Kina.



Figur 5 Nationella rörelsemönster, 30 – 50 år



Unga människor har i alla tider i någon mån alltid avvikit från äldre generationer. En del av ungdomars frigörelse handlar om att på olika vis "rebellera" mot äldre och sådana avvikelser har sannolikt alltid funnits genom historien. Detta har troligen tagit sig olika uttryck beroende på samhällets struktur och välstånd. I en tid där möjligheterna till olika former av självförverkligande är norm blir skillnaderna emellertid extrema.

Utgångspunkten är att dagens samhälle präglas av människans – ungas som äldres – behov av och sökande efter självförverkligande. Kärnan i denna studie är emellertid tesen att dagens unga - värderingsmässigt - befinner sig längre ifrån den äldre generationen än någonsin tidigare.

Skillnaden mellan den äldre och yngre generationen varierar mellan olika länder. I Skandinavien förefaller glappet mellan generationer vara större än i vissa andra delar av världen. Utvecklingen är entydig och unga människor i denna del av världen värderar faktorer kopplade till det egna självförverkligandet betydligt mer än den äldre

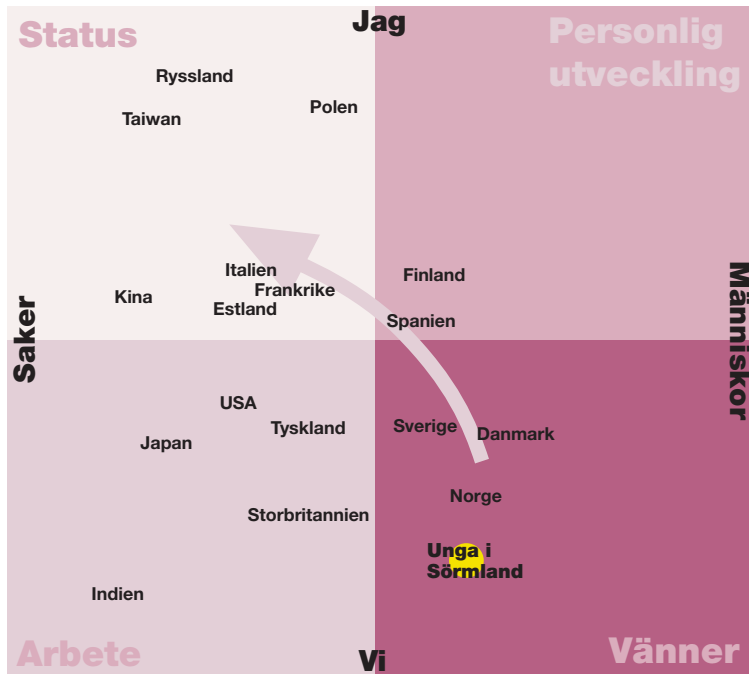
generationen. Till saken hör att den äldre generationen i Skandinavien ändå är den mest "moderna" globalt sett.

Av illustrationerna framgår indirekt hur Sverige, tillsammans med andra skandinaviska länder, kombinerat en individinriktad syn på mikronivå med en kollektivism på makroplanet där samhällets utveckling också är närvarande. Utvecklingen kan förstås genom att belysa skillnaderna i värderingar mellan 16-29- respektive 30-50-åringarna.

Andra länder, i synnerhet länder som genomgått stora politiska och ekonomiska förändringar de senaste åren, befinner sig längre upp i vänster fält där individcentreringen och statusrelaterade faktorer styr.

Unga i Sörmland återfinns i ett gränsland där man delvis befinner sig närmre den äldre generationen i Sverige samtidigt som skillnader mellan män och kvinnor är särskilt påtagliga. Sörmländska män är mer materialistiska och värdesätter pengar mer än kvinnorna och återfinns därmed längre ut mot vänster på kartan.

Figur 6 Nationella rörelsemönster, 16 – 29 år





*“It’s so hard to get old
without a cause I don’t want
to perish like a fading horse
Youth is like diamonds in
the sun
And diamonds are forever”*

“Forever Young”, Alphaville, 1984

Evigt ung

Det är under ungdomsåren vi formas som individer och de grundläggande värderingar vi bygger upp följer oss sedan i stor utsträckning genom livet. Det som skett de senaste decennierna är att de olika faserna i livet har förskjutits. Av olika anledningar är man idag ung betydligt längre än vad man var förr i tiden. Ökade möjligheter till självförverkligande leder till att utbildning, etablering på arbetsmarknaden, familjebildning och barnafödande sker allt senare. Det faktum att allt fler män och i synnerhet allt fler kvinnor än tidigare utbildar sig

och går vidare till högre studier efter grundskola och gymnasium, i kombination med ett större fokus på självförverkligande har lett till en förlängd ungdomsperiod (i denna studie definierad till 16-29 år). Utvecklingen kan studeras i Figur 7 där jämförelser finns mellan tidsepoker och livsfaser från 1920-talet fram till 2040.

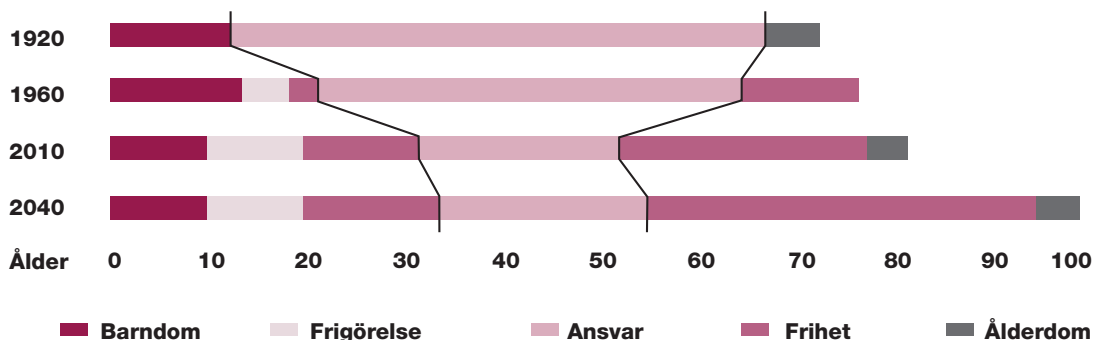
Friheten - möjligheten till självförverkligande - ökar och återfinns idag bland både unga och äldre på ett sätt som saknar motsvarighet bland tidigare generationer. Livet består idag, och än mer imorgon, av två faser av frihet som utgörs av en allt längre ungdomsperiod samt en allt längre gyllene pensionsålder.

Ett mönster som återkommer i studien är kvinnors värderingar inom utbildningsområdet och på arbetsmarknaden vilka troligen kommer att förändra strukturer i samhället. Kvinnor dominerar idag inom de flesta områden såväl vad gäller representation vid universitet och högskola som uttagna examina. Självförverkligandet är också mest påtagligt bland unga kvinnor vilka vill uppnå mer i livet. Tendensen återfinns såväl globalt som nationellt samt i Sörmland.

*När man ser på hur barnen växer
upp och står i
Kan man undra om barnen
någonsin får det som vi...*

...sjöng Hasse och Tage på 70-talet. Varje tidigare generation har svårt att förstå en senare generation. Det enda vi vet är att de absolut inte får det

Figur 7 Människans livsfaser



som förr. Vår utgångspunkt är att dagens unga är morgondagens vuxna och ungas värderingar kommer att präglade framtiden. Vill vi som samhälle, företag eller organisation skapa effektiva strategier för att nå unga idag, men även om tio till tjugo år, är det viktigt att veta vad unga människor anser är väsentligt och vad som driver dem.

Människans öde är att vara fångad i kraftfältet mellan två drifter: viljan till individuell suveränitet och i den obönhörliga nödvändigheten att ingå i ett samhälle. Alla samhällen har denna dualism och existentiella paradox. Genom att studera hur unga förhåller sig till omvärlden kan vi blicka in i framtiden och få en uppfattning om morgondagens samhälle. Det är också särskilt intressant att studera dagens unga då de i flera avseenden är unika så till vida att de vuxit upp i ett informationssamhälle som saknar motstycke i historien. Det sägs i och för sig att varje generation i sig är unik men frågan är om vi kan förstå konsekvenserna av och på vad sätt de förändringar som ägt rum i slutet på förra seklet påverkat den yngre generationen.

Omvälvande politiska förändringar har varit påtagliga i många länder. Efter det kalla kriget och kommunismens fall i de östra delarna av Europa råder nya förutsättningar som naturligtvis påverkat ungas uppväxtvillkor. Många länder har också upplevt en ekonomisk boom och en ökande tillväxt nära i tiden. Flertalet länder i Asien, där Kina och Indien står för den mest aktuella utvecklingen, upplever en betydande ekonomisk utveckling även om den långt ifrån kommer alla människor till del.

Det ekonomiska systemet har påverkats av de avregleringar som genomförts på finans- och penningmarknaderna de senaste årtiondena och idag är flöden globala. Marknadsekonomi råder i allt fler länder, genomsyrar de flesta av samhällets sfärer och sätter avtryck i de generationer som växer upp.

Den fundamentala samhällsförändringen och omställningen av ekonomin har resulterat i en ny global arbetsdelning och givit upphov till nya strukturer. En tilltagande urbanisering där människor har sökt sig från landsbygden in till städerna har fått en avfolkad landsbygd och befolkningstäta storstäder som följd.

År 1900 levde tio procent av jordens befolkning i städer. 2007 hade den siffran överstigit 50 procent.

Nya näringar har vuxit fram. Traditionell tillverkningsindustri i väst har flyttat ut produktion till länder med lägre produktionskostnader och hundratusentals arbetstillfällen har flyttat från den europeiska kontinenten. Från Sverige och Sörmland till Asien och andra delar av världen. Samtidigt sker en framväxt av kvalificerade kunskapsintensiva tjänstesektorer i västvärlden. I den nya kunskapsbaserade ekonomin konkurrerar länder och regioner med varandra. Sverige och Sörmland behöver möta, tillvarata och attrahera talanger i länet för att säkerställa den framtida konkurrenskraften vilket finns beskrivet under avsnittet Arbete. Framtidens intjäningsförmåga blir mer och mer abstrakta tjänster. It-företag som Google, Facebook m fl genererar nya jobb medan de företag som håller på med fysiska produkter genererar allt mindre arbete och inkomster.

Sammantaget har den ekonomiska utveckling som skett under efterkrigstiden, om än fortfarande ojämnt fördelad över jordklotet, möjliggjort nya sätt att leva och den höjda levnadsstandarden har skapat nya behov hos människan där fokus alltså förflyttats från överlevnad till självförverkligande. Parallellt med den ekonomiska utvecklingen och till viss del också tack vare den, har innovationer inom teknik och information bidragit till helt nya sätt att strukturera tillvaron. Världen har krympt, om inte rent fysiskt och geografiskt så åtminstone mentalt. Idag kan vi fritt förflytta oss mellan världar med hjälp av några klick vid datorn. Genom t ex Facebook kan nätverk och vänner vara utspridda världen över och ändå bara befinna sig några sekunder bort.

Hur de strukturella förändringar som inträffat i spåren av den ekonomiska och tekniska utvecklingen påverkar människor i längden kan bara framtiden utvisa. Tendenserna kan emellertid spåras redan nu.

Globaliseringen kan ses som process som innebär en omvandling av den rumsliga organiseringen av sociala relationer.

David Held

30 procent av världens befolkning – en enorm kraft

De är många och de finns överallt. 16-29-åringarna utgör 30 procent av världens befolkning och 20 procent av EU:s befolkning. De är också globala i ordets verkliga betydelse. 80-talister i stora delar av världen är praktiskt taget uppvuxna i en internationell miljö där både resor och kulturella utbyten med andra länder är en självklarhet. De är dessutom vana att snabbt förflytta sig virtuellt mellan olika världar.

Ytterligare två faktorer skiljer dagens unga från unga i tidigare generationer. Först och främst rör sig unga människor enkelt mellan olika identiteter och har därmed en mer flytande syn på identitet. Man har olika roller beroende om man är i skolan, på arbetet, i familjen, bland vänner eller i ett community framför datorn.

Andel i befolkningen 16 - 29 år (%)

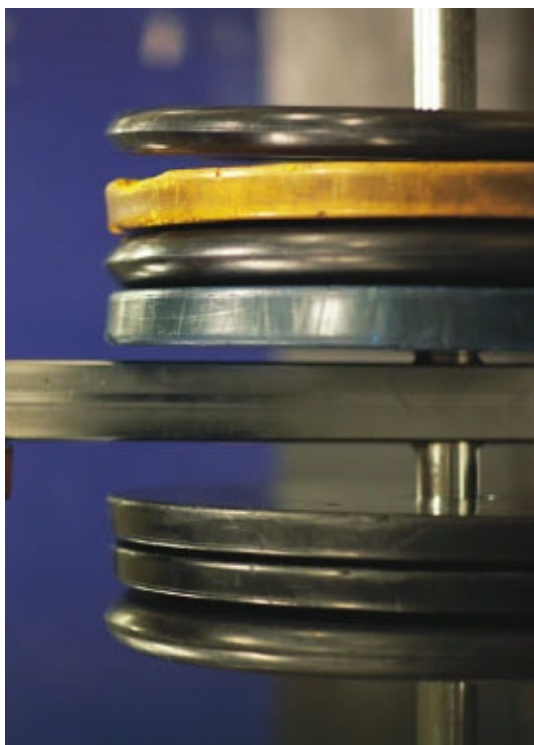
Världen	30	Europa	20
Sverige	19	Sörmland	16

Sedan är många unga alltid på väg någonstans och aldrig riktigt tillfreds med sakernas tillstånd.

Denna otålighet och strävan efter nya upplevelser kan naturligtvis tolkas på gott och på ont men skiljer unga från tidigare generationer då tillvaron delvis, ur detta perspektiv, var mindre komplex eller åtminstone inte innebar oändliga möjligheter.

Leder då globaliseringsprocessen till att vi blir mer och mer lika varandra i termer av identitet och kultur?

Globaliseringen är inget nytt fenomen utan har förekommit under lång tid i den mänskliga civilisationen om än i olika former beroende på samhällelig kontext. Historiskt sett är emellertid *intensiteten* det som skiljer dagens globalisering från andra skeenden i historien. Dagens flöde av idéer förstärks av att handeln och utbyten mellan länder ökar och antalet multinationella företag blir fler och alltmer globala. I takt med att informationssamhället växer och moderna medier möjliggör ny kunskap om vad som pågår på olika platser i världen likriktas människors levnadssätt världen över. För att man ska kunna tala om en global ungdomskultur bör emellertid ett grund-





läggande kriterium vara att unga människor i olika delar av världen har mer gemensamt med varandra än med äldre generationer i det egna landet. Dessutom bör dessa likheter utgöras av mer än gemensamma vanor och levnadssätt som att följa samma tv-serier, lyssna på samma musik eller följa samma mode utan mer präglas av en gemensam värdegrund och tro. Utifrån ett sådant kriterium blir svaret på hurvida det existerar en global ungdomskultur både **JA** och **NEJ!**

Generellt tenderar människor att ha mer gemensamt med sina landsmän än med människor från andra länder. Ett sådant antagande kan leda till att unga människor är närmre äldre generationer i samma land än unga människor i andra länder.

Ur detta perspektiv existerar ingen global ungdomskultur idag. Samtidigt visar studien att unga människor i exempelvis Skandinavien har betydligt mer gemensamt med varandra än vad de har med sina respektive äldre generationer.

Därför skulle man möjligen kunna tala om en "skandinavisk ungdomskultur". Däremot behöver

man inte röra sig särskilt långt utanför Skandinavien för att finna att unga människor, i exempelvis Estland (som för inte så många hundra år sedan var en del av Sverige), har helt andra värderingar som ligger betydligt närmre äldre generationer i Estland. Exempelen är många på hur relativt närliggande länder uppvisar radikalt annorlunda värderingar inom samma ungdomsgeneration. Tesen om förekomsten av en verkligt global eller europeisk ungdomskultur faller därmed.

Å andra sidan kan man konstatera att unga människors värderingar världen över spretar mindre än värderingar hos äldre generationer. Kairos Future pekar ut två faktorer som stödjer en successiv framväxt av en global ungdomskultur som består av mer än likartade levnadsvanor.

- Unga människor världen över skiljer sig på samma sätt från äldre generationer och landsmän i respektive land
- Unga människor har allt fler gemensamma nämnare och delar fler värderingar än vad äldre generationer gör globalt

Utbildning, kön, ålder och kultur är drivkrafter i värderingsförändringarna

För att förstå utvecklingen behöver saker åter placeras in i ett historiskt perspektiv som knyter an till Ingleharts karta över moderniseringen och länders utveckling över tiden. Det finns ett modernitets-samband mellan individens självförverkligande och ett lands grad av urbanisering och sekularisering som under det senaste seklet ökat i många länder. Sverige och Skandinavien har i detta sammanhang befunnit sig på en relativt hög nivå jämfört med andra länder.

Kyrkan som institution, skild från staten, har i våra länder förlorat sitt inflytande och allt färre människor tror på gud till förmån för en ökad förnuftstro och rationell syn på tillvaron. Vi har också upplevt en tilltagande urbanisering, en ekonomisk utveckling, höjd utbildningsnivå och ett ökat välstånd som följt i spåren av moderniseringen. Människors värderingar påverkas mot denna bakgrund mycket av utbildning.

En annan faktor som har en betydande roll för människors värderingar är kön. Det har betydelse om man föds som man eller kvinna i såväl Sverige som i andra länder. Kön eller genus, med tonvikt på social konstruktion, styr sedan våra värderingar i väsentlig utsträckning. Det kan tyckas förvånande att detta i Sverige, ett på pappret relativt jämställt land, formar våra värderingar och vår syn på tillvaron i nästan lika hög utsträckning som i andra mindre jämställda länder. Män och kvinnor, i synnerhet i Sörmland där könsskillnaderna är särskilt markanta, lever delvis i olika världar med olika förutsättningar. Detta är en röd tråd som löper genom hela denna studie.

Våra värderingar styrs utifrån hur vi tar till oss omvärldens förändringar och de processer som

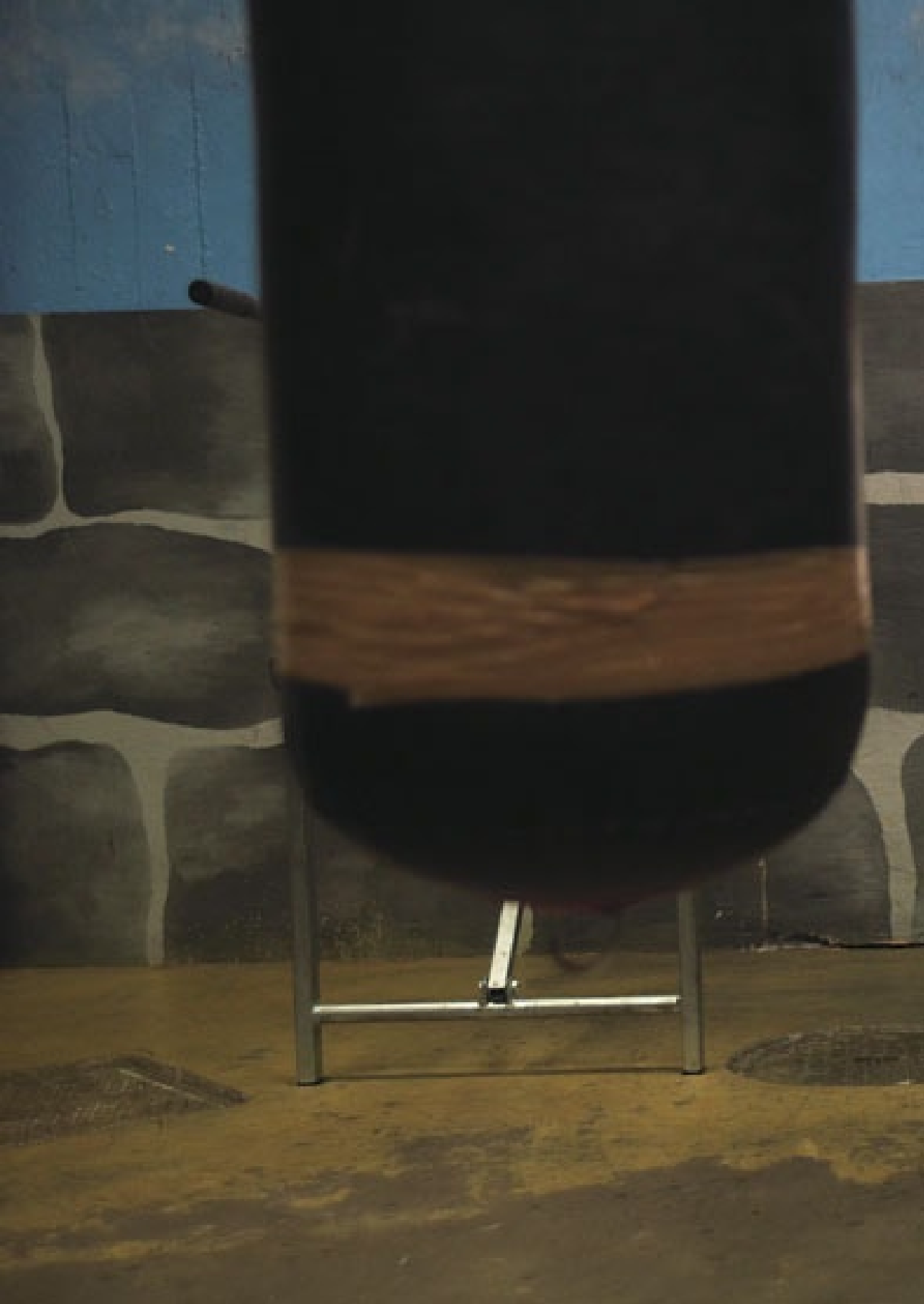
pågår runtomkring oss. En tydlig skillnad återfinns mellan ungas och äldres värderingar och denna klyfta är historiskt sett störst idag, mätt utifrån tidigare studier.

Förhållandet är genomgående återkommande inom samtliga områden och i de flesta länder. Glappet mellan unga och äldre generationer är särskilt stort idag och det är framför allt den yngre generationen som rört sig snabbt från den äldre.

En fjärde faktor som utöver utbildning, kön och ålder kan adderas i dagens globaliserade och mångkulturella värld är just kultur. Det har betydelse om man i Sverige har en annan kulturell bakgrund än majoriteten.

Precis som att kön i denna kontext handlar om strukturella skillnader utifrån erfarenheter – ej biologi – kan kultur studeras på liknande vis. Det handlar inte om att unga med utländsk bakgrund är bärare av andra kulturella egenskaper än infödda "svenskar" utan att normavvikelsen, precis som hos unga kvinnor, inneburit erfarenheter som präglar värderingarna.







IMORGON

Medborgare - rättighet eller skyldighet



*”Dom säger det är nåt med
mitt huvud
Men ingenting har någonsin
varit närmare ett svar”*

”Ingenting Någonsin”, Kent, 1995

Globaliseringens drivkrafter

Vilken påverkan har den snabba utvecklingen på unga människors syn på sig själva och sin identitet och vad får detta för konsekvenser i samhället? Hur ser morgondagens medborgare ut?

Två av de mest genomgripande förändringarna av vårt sätt att strukturera tillvaron går tillbaka till datorn och framväxten av internet.

1981 introducerade IBM den första persondatorn - den så kallade pc:n kom till världen. 1990 lanserade uppfinnaren Tim Berners-Lee vad som kom att kallas world wide web. Vid tiden för Berlinmurens fall såg alltså informationsutbudet annorlunda ut än idag vilket ger lite perspektiv på utvecklingen. Unga människor som växer upp idag lever i ett medielandskap som präglats av en extremt snabb utveckling de senaste 15-20 åren. För dagens 15-åringar är internet en lika självklar del av tillvaron som någonsin tv eller radio var för tidigare generationer.

Generellt kan sägas att teknikutvecklingen är ett medel för ett ökat självförverkligande för unga människor idag. Genom internet, mobiltelefoni och andra elektroniska kommunikationsverktyg är man ständigt ”uppkopplad” i såväl den verkliga världen som i den virtuella.

Miljontals unga zappar mellan skola, familj, vänner och sin avatar i World of Warcraft och i denna nya globaliserade tillvaro interagerar unga med varandra över stora geografiska områden världen över. Web 2,0 och banbrytande forum eller communities som My Space och You Tube har också skapat nya roller för mediekonsumenter. Där tidigare generationer varit passiva mottagare av media är unga istället aktivt medverkande och skapar samma kultur som de konsumerar. Ett begrepp som amatörisering⁵ präglar dagens mediekultur. Med amatörisering avses just det faktum att vem som helst kan ladda upp foton på Flickr, filmer på You Tube och musik på My Space. En enorm potential finns således att nå ut med individuella konstnärliga uttryck. Wikipedia är ett annat fenomen där konsumenten är delaktig och bygger upp kunskap utan att vara uttalad expert inom området.

Ungas medievanor i Sverige

1. Tv – *mest* populärt!
2. Läser *mer* tidningar än övriga i EU
3. Lyssnar *mindre* på radio
4. Laddar ner *mer* musik, filmer och tv-program från internet

På många sätt har mediekulturen på så vis demokratiserats de senaste åren. Trenden där mediekonsumenter ställer krav på en ökad delaktighet märks också i tv-utbudet där succéprogram som involverar tittarnas aktiva medverkan (Idol och Let's Dance m fl) ges större plats i tablåerna.

Globalisering och digitalisering är alltså två självklara processer som förekommer parallellt och i symbios.⁶

I en undersökning som MTV genomförde under 2007 framkom att unga människor idag har i snitt 500 kontakter som de på ett eller annat vis kommunicerar med via sms, e-post, Facebook, MSN Messenger eller andra virtuella communities.

Denna utveckling, där det globala är lika naturligt som det lokala, är emellertid inte fri från paradoxer. På samma gång som unga är en del av den globala världen är det den lilla världen som är identitetsskapande och som därmed betyder mest. Figur 8 visar vilka faktorer som styr ungas värderingar och formar deras identitet.

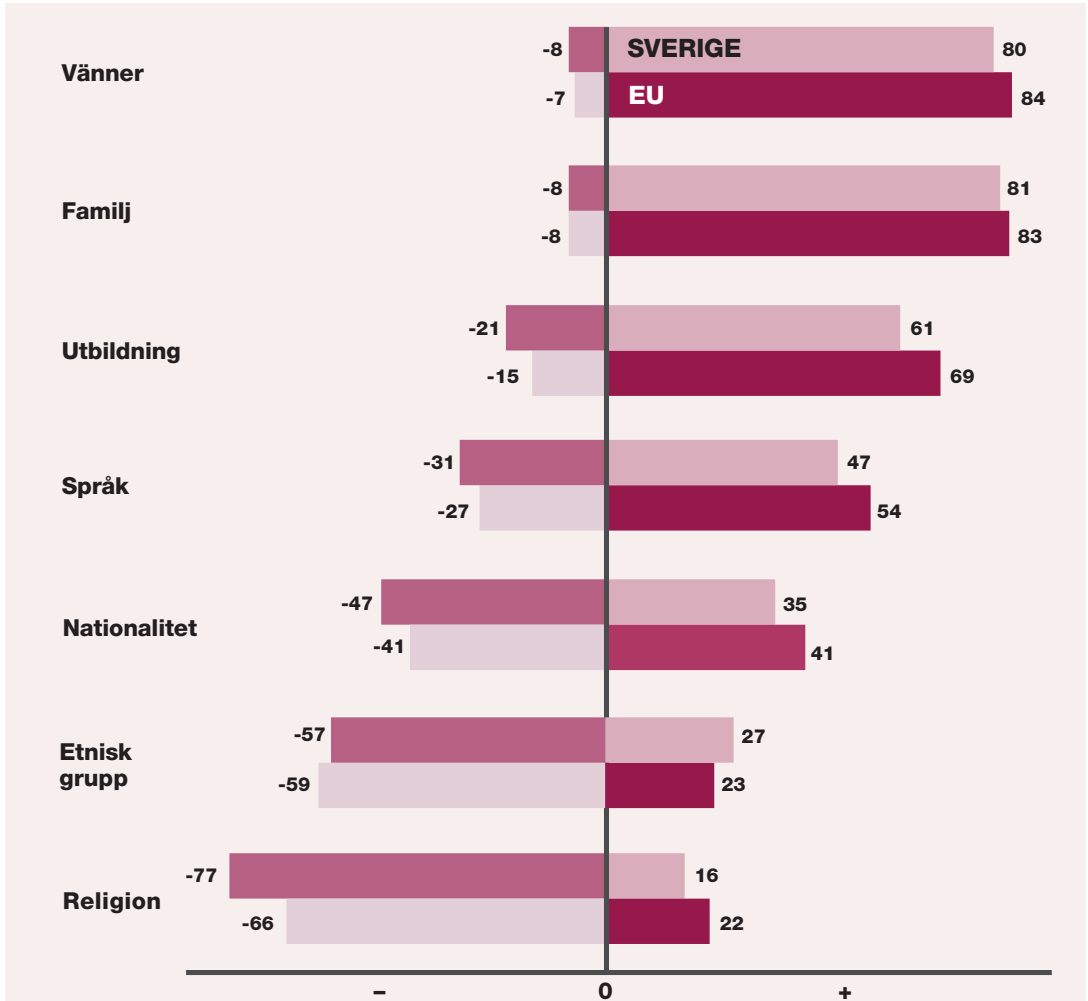
Den övre stapeln visar Sverige och den undre EU. De tre främsta identitetsfaktorerna i såväl EU som i Sverige är vänner, familj och utbildning.

Det är inte de större sammanhangen som religion och trosuppfattning som formar identiteten. Inte heller är etnicitet och nationalitet lika viktigt som tidigare då nationalstaten var starkare. Det är istället vännerna, familjen och en mindre krets i deras närhet som påverkar vilka de är och vad de identifierar sig med.



Figur 8 Identitetsfaktorer i Sverige och EU (%) 16 – 29 år

– Vad identifierar du dig med?





*“Working for the church while
your family dies
You take what they give you
and you keep it inside
Every spark of friendship and
love will die without a home
Hear the soldier groan;
- We’ll go at it alone”*

“Intervention”, Arcade Fire, 2007

På spaning efter den tro som flytt

I den sekulariserade världen har tilltron till institutioner försvagats och ersatts av en ökad tro på medmänniskor, i synnerhet människor i det omgivande närsamhället som familj och vänner.

Det faktum att kyrkan fått en minskad betydelse på många håll i världen har skapat ett sorts vakuum som inte ersatts av andra institutioner. Utvecklingen är naturligtvis olika stark i olika delar av världen men generellt följer den ökade tron på människor utvecklingen mot ett mer individualiserat samhälle.

Sverige är världens kanske mest sekulariserade land och kyrkans roll i Sverige och Sörmland – i synnerhet bland unga män, bland vilka endast nio procent i Sörmland tror på gud – är otidlig. Betydligt fler i både Sverige och Sörmland verkar emellertid ha behov av en tro på en högre makt och även på ett liv efter döden.

Existentiella frågor kring livet behöver möjligen ompaketeras för att nå unga människor och

kyrkan verkar mot denna bakgrund vara i behov av nya metoder för att nå ut. Bilder, myter och berättelser är viktiga i vår tid även om de tar sin utgångspunkt i människor snarare än gudagestalter. I sammanhanget blir personliga förebilder, människor och egenskaper viktiga.

Vad tror unga på?

Andel som tror på gud (%)

EU	31
Sverige	15
Sörmland	12

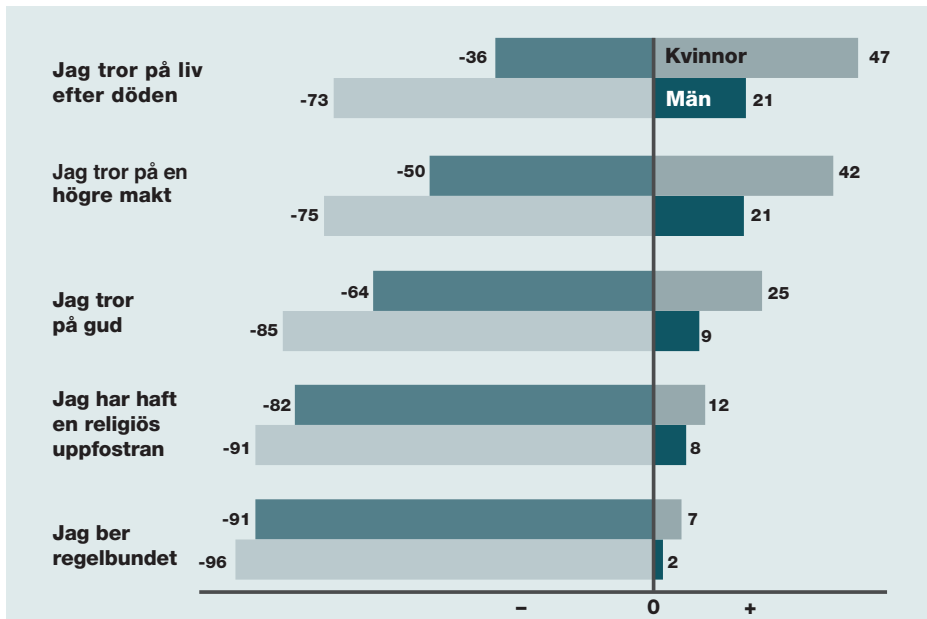
Andel som tror på högre makt (%)

EU	33
Sverige	23
Sörmland	25

Andel som tror på liv efter döden (%)

EU	30
Sverige	24
Sörmland	25

Figur 9 Unga sörmlänningars syn på religion 16 – 29 år



Figur 9 illustrerar förhållandet mellan unga sörmländska mäns och kvinnors syn på religion. Den övre stapeln avser kvinnor och den undre stapeln män. Generellt är unga sörmlänningar väldigt sekulariserade och i synnerhet männen. Unga kvinnor i Sörmland tror däremot i betydligt högre utsträckning på en högre makt samt ett liv efter döden.

Unga människor saknar också tilltro till i stort sett alla institutioner. Den sekulariserade trenden har inte givit upphov till nya institutioner som fångar unga, vare sig på internationell, nationell eller lokal nivå.

Ett samhälle präglad av individers ensidiga fokus på sig själva, den egna och de närmaste medmänniskornas utveckling, skapar ett konkurrensinriktat samhällsklimat med litet utrymme för större samhälleliga målbilder eller visioner.

Det moderna projektets förhoppningar har därför till viss del strandat. De försvagade sammanhangen och de otydliga politiska visionerna har bidragit till uppkomsten av en situation där människan lever från dag till dag i samhällen i snabb förvandling men utan navigatör. Oförmågan hos nationalstaten att växa i en ledarskapströja återfinns på liknande vis på global och europeisk nivå med diffusa ansvarsförhållanden inom FN och EU. I gengäld ökar den individuella friheten – en frihet som skapar stora möjligheter för många men som också gör det svårt att hantera gemensamma strukturella och sociala problem som just angelägenheter.

Samhörigheten med det omgivande samhället riskerar därmed att urholkas och det faktum att politiken i många avseenden är kortsiktig och inriktad på leveranser som kan säkra nästa mandatperiod, bidrar till avsaknaden av samhällsberättelse och

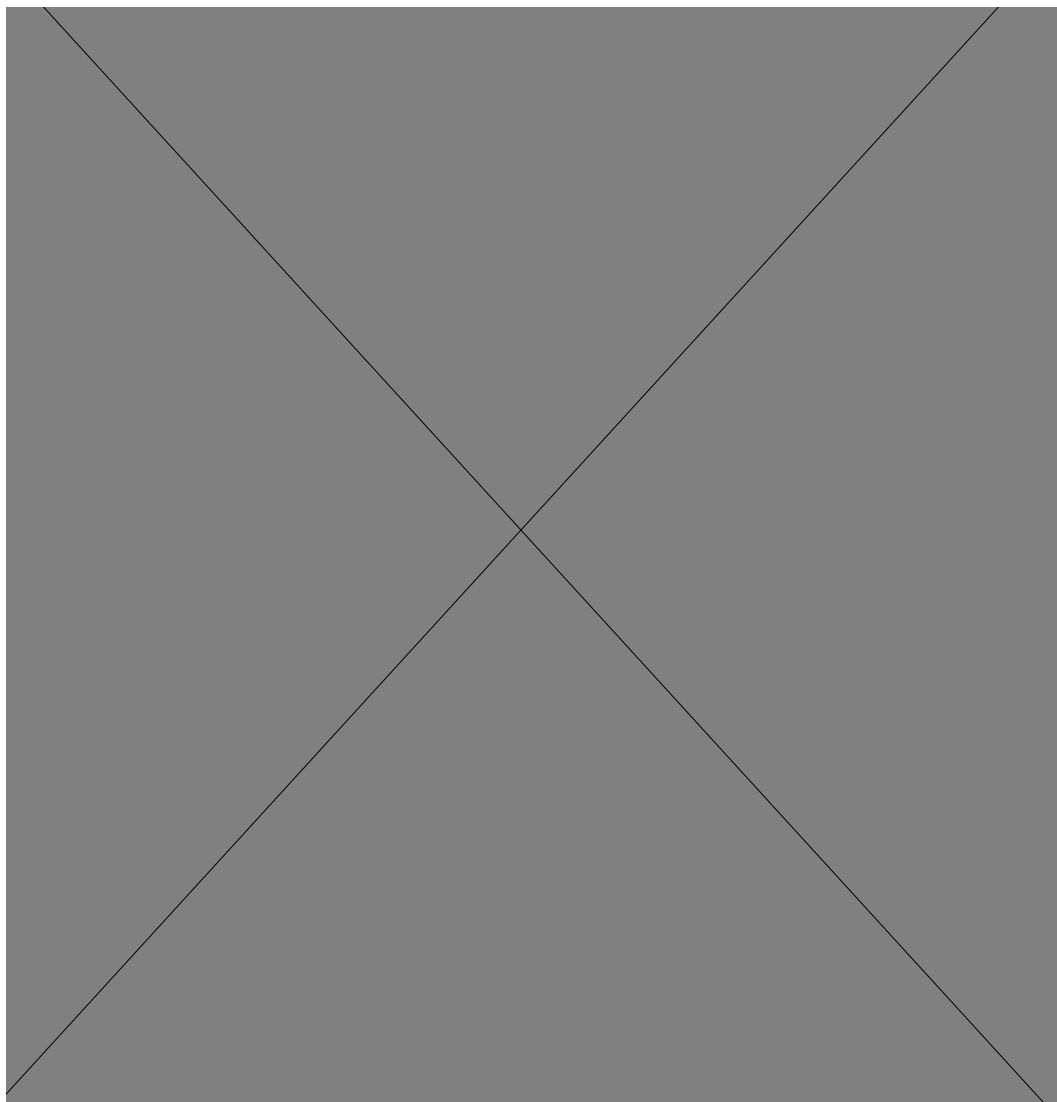
Ungas tilltro i samhället (%)			
	EU	Sverige	Sörmland
Medmänniskor	11	16	20
Din regering	5	9	10
Media	4	2	3
Religiösa inst	5	3	5

sammanhang. Ungas bristande tilltro till samhället bör ses mot denna bakgrund. De är, som tidigare påvisats, en produkt av sin samtid och offer för omständigheterna - de senaste decenniernas ekonomiska, politiska och sociala utveckling.

Figur 10 visar olika aspekter på unga sörmlänningars syn på framtiden. Den övre stapeln illustrerar unga kvinnor och den undre de sörmländska männen. Framtidstron, samhörigheten och tron på människors förmågor är betydligt högre hos de sörmländska kvinnorna.

Däremot kan konstateras att varken kvinnor eller män – och detta är ett generellt mönster internationellt – tror på samhällets framtid. Det kan tyckas motsägelsefullt att unga i hög grad tror på den egna utvecklingen men ser pessimistiskt på samhällets framtid. Å andra sidan speglar det den tilltagande individualiseringen och övertygelsen om att det är upp till var och en att skapa sitt eget liv.

Figur 10 Unga sörmlänningars syn på idag och imorgon 16 – 29 år



En snävare mediekonsumtion

Som tidigare nämnts har medievanorna bland unga också förändrats och varierar tämligen mycket mellan olika länder. Förtroendet för media bland unga är generellt väldigt lågt. Om tilltron till media saknas i så stor utsträckning kan man fråga sig var unga hämtar sin nyhetsbevakning. De närmsta vännerna och familjen spelar här en viktig roll. Digitaliseringen inom medieområdet ger upphov till nya mediekällor och är en av orsakerna till att unga i mindre utsträckning än tidigare läser exempelvis tidningar.

I takt med att medieutbudet och valfriheten ökar skapas också utrymme för snävare och mer nischad media som kommunicerar utifrån särskilda intressen. Bloggar och communities får ökat inflytande och påverkar utbudet. Det finns emellertid en risk att människor förlorar perspektiven med en smalare nyhetsrapportering. I sann postmodern anda riskerar en fragmentiserad medievärld - där människor hämtar sin information från smala intressesstyrda mediekällor - att skapa olika sanningar vilket öppnar dörren för såväl främlingsfientliga krafter som historierevisionism. Det allt ökade medieutbudet har därmed en mörk baksida vars konsekvenser är svåröverskådliga.

I Sörmland finns också en motsvarande utveckling inom medieområdet - i synnerhet i synen på litteratur och böcker. Tendensen är särskilt tydlig bland de unga männen i länet. Betydligt färre läser dagstidningar än bland unga män i övriga landet och extremt få, bara nio procent av de sörmländska männen, uppger att de läser böcker. Bokens funktion som verklighetsflykt och stimuli för fantasin har möjligen ersatts av andra fenomen, digitala världar och berättelser såsom exempelvis World of War Craft och andra on-line-spel och filmer.



Samtidigt är skillnaderna i synen på litteratur mellan generationer så stora att man ofrånkomligen bör ställa sig frågan vilken betydelse detta har i ett längre perspektiv.

Rättigheter och skyldigheter

“Do not ask what your country can do for you but what you can do for your country...”

Winston Churchill

Det berömda citatet är i allra högsta grad relevant idag. Det finns tydliga tecken på att världen rör sig mot ett rättighetsorienterat samhälle där de egna skyldigheterna upplevs som färre. Diskrepansen mellan yngre och äldre generationer är betydande och unga människor, i synnerhet i Skandinavien, betonar rättigheter i väldigt stor utsträckning.

De skandinaviska länderna intar en särställning då generationsskillnaderna i synen på rättigheter och skyldigheter i samhället är störst. Möjligen beroende på att den äldre generationen i exempelvis Sverige har Folkhemmet i ryggmärgen och en känsla av delaktighet i samhällsbygget.

Trenden att unga värderar rättigheter mer än äldre återfinns emellertid i 15 av 17 länder.

Frågan om huruvida alla ska ha rätt att överallt bära religiösa symboler har aktualiserats runt om i Europa de senaste åren. Unga människor är, en högre sekulariseringsgrad än äldre till trots, betydligt mer positiva till denna rättighet än den äldre generationen. Möjligen är det ett led i självförverkligandet och rätten att uttrycka sin individualitet. Ur detta perspektiv rör vi oss mot ett samhälle med större fri- och rättigheter för individer.

Rättigheter och skyldigheter

Alla bör ha rättigheter till (%)

	EU	Sverige	Sörmland
Avgiftsfri högskoleutbildning	61	59	55
A-kassa (även om inte arb finns)	10	14	12
Bära religiösa symboler överallt	20	25	29
Avgiftsfri sjukvård	42	27	30

Alla bör vara skyldiga att (%)

	EU	Sverige	Sörmland
Rösta i allmänna val	54	60	57
Inf sig om viktiga samhällsfrågor	38	32	40
Bidra till en bättre vård	58	56	72



*"It's in your hands now,
To change your fortune,
To shape your future
Be proud of yourself.
Remember, things can only
get better"*

"Things can only get better",
Kylie Minogue, 1990

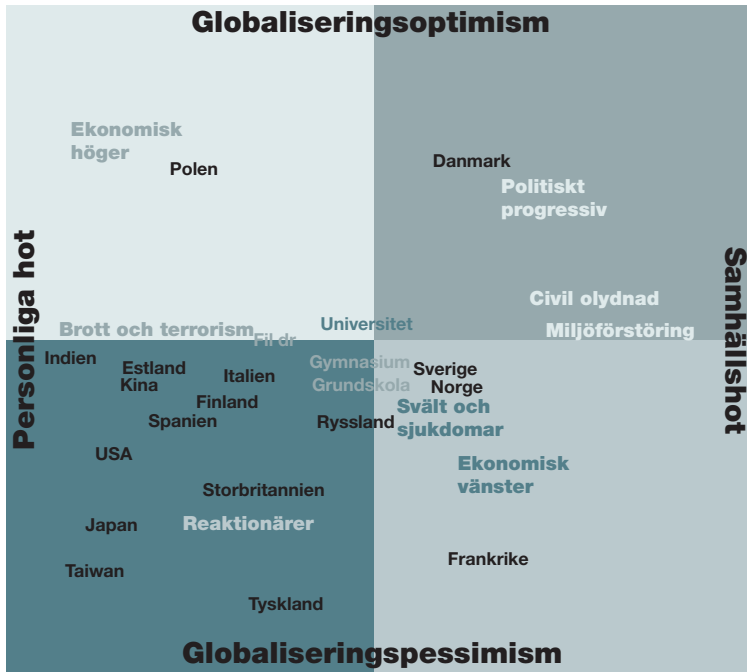
Globaliseringen – en positiv kraft bland unga

Unga världen över är generellt positiva till globaliseringen. För många handlar det om möjligheter till kulturella utbyten, turism och en möjlighet att tillgodogöra sig nya upplevelser och erfarenheter och därmed ett ökat självförverkligande. Frankrike är undantaget som bekräftar bilden av unga som globaliseringsanhängare.

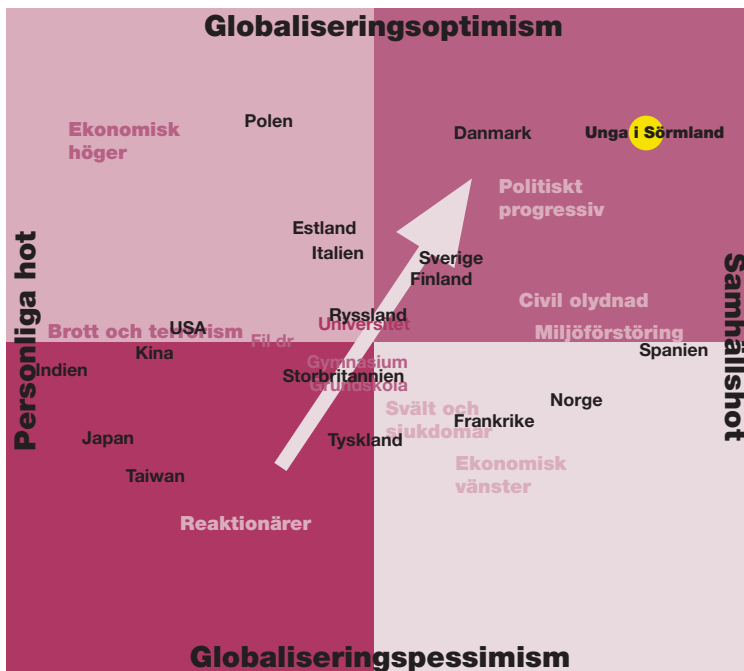
Unga fransmän är betydligt mer pessimistiska än andra unga i EU inför globaliseringens krafter. De anses utgöra ett hot mot såväl den nationella identiteten som inhemska arbetstillfällena.



Figur 11 Synen på globalisering 30 – 50 år



Figur 12 Synen på globalisering 16 – 29 år



Utbildningsnivå korrelerar starkt med synen på globalisering där högtbildade generellt är globaliseringsförespråkare. Det finns även en tydlig medvetenhet, också bland anhängare, om globaliseringens avigsidor – såsom exempelvis miljöförstöring, internationell brottslighet och terrorism. Men globaliseringen förväntas också i sammanhanget innebära möjligheter till globala lösningar på dessa problem. Unga svenskar och särskilt unga sörmlänningar är klart positiva till globaliseringen.

Även om unga anser att alla människor borde försöka göra världen till en bättre plats är det få som ser sin egen roll i förändringsprocessen. Överallt ses klimat- och miljöhotet som det absolut främsta hotet idag, följt av krig, terrorism och fattigdom.

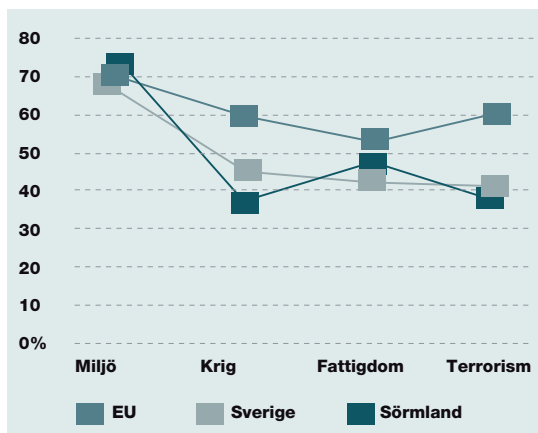
70 procent av ungdomarna i EU är alltså överens om att hotet mot miljön är överhängande. Det senaste året har klimat- och miljöfrågan varit högt uppe på den politiska dagordningen och det finns en uppenbar medvetenhet om miljöläget bland unga. Miljöhotet upplevs emellertid olika beroende på var man bor i världen - hur pass nära inpå miljöproblemen finns. Incitamenten att själv förändra beteende varierar i samma utsträckning bland unga.

Inställning till globalisering* (%)

	EU	Sverige	Sörmland
Ökade möjligheter för mig	30	31	44
Kulturella utbyten och förståelse	32	33	41

* Andel som svarar definitivt JA på skala 1 - 7

Figur 13 Globala hot i framtiden



”Jag tänker inte så mycket på det eftersom jag känner att frågan är för STOR. Det händer så mycket i mitt liv hela tiden att jag inte har tid att fundera över dessa saker. Därför överlåter jag det till människor som är bättre utbildade inom området. Jag antar att det är en lyx att leva i ett land där dessa frågor inte är särskilt angelägna.”

Svensk kvinna, 24 år

I delar av Europa och i synnerhet i Skandinavien och Sverige är ungas vilja att själva bidra till en mer hållbar utveckling lägst. Orsaken bör nog ses mot bakgrund av att unga dels inte lever med miljöproblemen utanför dörren och dels självbilden av Sverige som ett redan miljöorienterat land där mycket görs för att motverka klimatförändringen. Generellt verkar det emellertid som om unga inte ser sin egen förmåga att påverka klimat- och miljöfrågan. I fokusgrupperna i Sörmland framkom att unga väljer ett kortsiktigt perspektiv där de egna behoven sätts främst när det kommer till konkret handling. Man är helt enkelt inte beredd att exempelvis betala mer för ekologiskt producerade grönsaker eller miljövänliga produkter. Det finns alltså en tydlig skillnad jämfört med äldre generationer som är mer benägna att själva avstå eller göra uppoffringar till förmån för en bättre miljö.

Minst oroliga för hot

- Män
- Högutbildade
- Boende i städer
- Skandinaver
- Människor med pengar

Mest oroliga för hot

- Kvinnor
- Lågutbildade
- Boende på landsbygd

I en värld där individen, nära familj och vänner är sig själva närmast och där dessutom uppgivenheten är utbredd är det svårt att förändra långsiktiga beteenden. Frågan som uppkommer är emellertid hur samhället kan skapa ett engagemang och få unga att känna en delaktighet i miljöarbetet.

Hur skapas en synkronitet och växelspel mellan samhällets strukturella miljöarbete och individens egna insatser?

”Jag måste säga att jag känner mig som en usel människa varje gång någon nämner klimatförändringarna. Jag gör inte tillräckligt för att motverka dem. Och huruvida det är en myt eller inte – spelar det någon roll? Vi (i västvärlden) måste börja tänka på och ifrågasätta vår livsstil.”

Svensk kvinna, 22 år

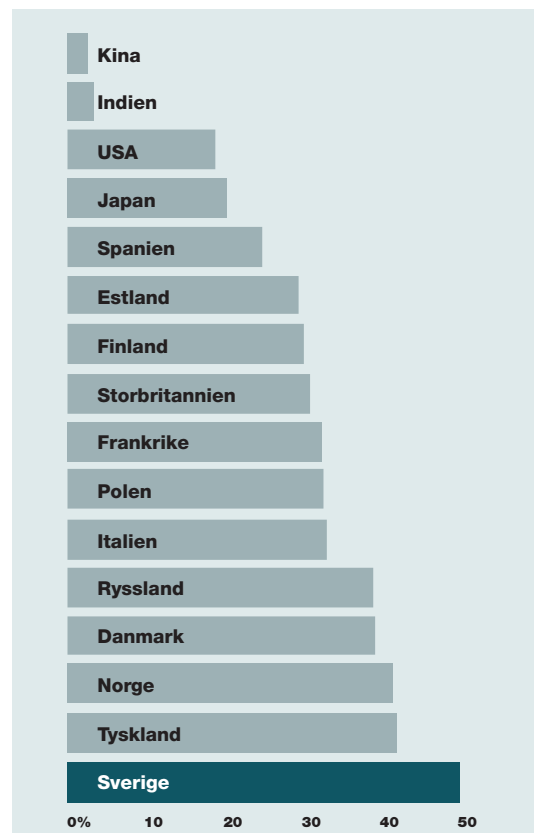
Unga svenskar tar miljön för given

Om kopplingen mellan individers egna handlingar och samhällets miljöarbete är otydlig är det svårt att göra framsteg inom området.

Studien visar att svenskar ligger i botten när det gäller vilja och hänsyn till miljöpåverkan.

Figur 14 visar andelen som nästan aldrig handlar miljövänligt. Frågan avser om man väger in miljökonsekvenser i sina inköp. Resultaten behöver dock placeras in en lokal kontext där det strukturella miljöarbetet kommit olika långt i olika länder vilket möjligen påverkar individens incitament att själv fundera över miljökonsekvenser. Det speglar också i flera avseenden dagens samhälle som fokuserar mer på rättigheter än skyldigheter. Att som i det tidigare citatet ”överlåta det till människor som är bättre utbildade inom området” är symptomatisk och kanske talande för hur många resonerar i vår del av världen. Vissa delar av politiken tas därmed för given. Den politiska medvetenheten kring miljöfrågan och ansvaret förs över till samhällets institutioner och myndigheter och det egna ansvaret upphör därmed.

Figur 14 Ovilja att handla miljövänligt

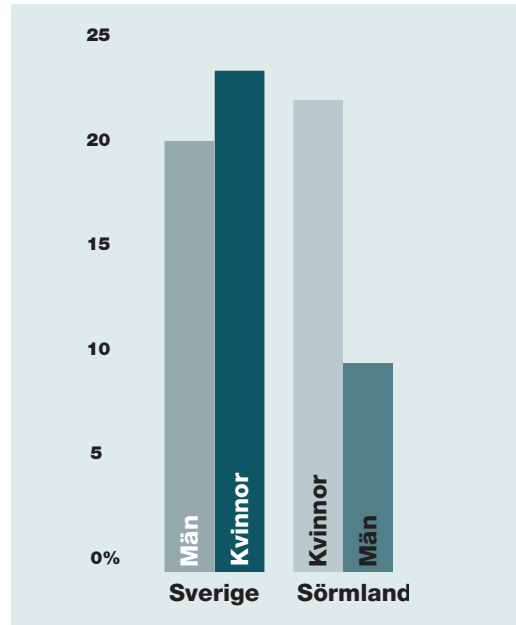


Intresset för miljö och hållbar utveckling är lågt bland unga i EU, Sverige och Sörmland. Bara en dryg femtedel av svenskarna och en av sex sörmlänningar är intresserade av frågan.

I Sörmland finns stora skillnader mellan unga män och kvinnor – skillnader som inte är lika stora i riket. Sörmländska män är betydligt mindre intresserade av miljöfrågor än kvinnorna i länet.

Figur 15 illustrerar andelen i procent som är intresserade av miljö och hållbar utveckling. Den nationella jämförelsen visar också att de sörmländska mäns intresse är avsevärt lägre än intresset generellt bland män i landet. Vilka orsaker som ligger bakom förhållandet är svåra att peka på. Utmaningen - att skapa ett engagemang bland unga - är emellertid angelägen, inte bara i Sörmland.

Figur 15 Intresse för miljö





*"Know your rights
These are your rights
All three of them
It has been suggested
In some quarters that this is
not enough!"*

"Know Your Rights" The Clash, 1982

Från delaktighet till leverans – uppkomsten av "curling- samhället"

Den moderna välfärdstaten har utvecklats till ett samhälle där allt är möjligt och där det inte finns några hinder för individen. Utvecklingen har gått från att medborgaren är delaktig och har vissa skyldigheter, till ett samhälle där hon ("jag") har rätt och kräver och någon annan tar ansvar. Politiken upplevs dessutom som tråkig men förutsätts samtidigt leverera utifrån individens behov.

Studien visar att svenska ungdomar, precis som unga i de flesta av de nordeuropeiska länderna, är rättighetsorienterade och, i jämförelse med äldre generationer, saknar skyldigheter. I Ryssland däremot har unga en balans mellan skyldigheter och rättigheter. Det förefaller som att unga, i länder som har haft en stabil välfärd och politiska system som försökt tillgodose medborgarnas behov och genom lagar bidragit till värderingar i samhället, har en tendens att omvandla skyldigheter till rättigheter.

Det svenska samhället har under 80 år utvecklats till en av världens ledande välfärdsstater enligt FN:s Human Development Index. Det är samtidigt det land där inkomstskillnaderna är minst mellan de som har och de som inte har. Sverige är också det enda land där skillnaderna fortsätter

att minska relativt sett. Men den intensifierade individualiseringen medför att samhällets strukturella arbete inom viktiga samhällsområden tas för givet. Ur det perspektivet har samhället i stort värnat så mycket om medborgarnas välmående att det nu slår tillbaka i med oanad kraft. Det aktiva samhället har skapat den passive medborgaren.

Den danske psykologen Bernt Hougaard myntade i början av 2000-talet begreppet curlingföräldrar och med en viss travesti skulle det kunna bytas ut mot curlingsamhälle. På samma vis som curlingföräldrar gör barnen en björntjänst i sin strävan efter att ge barnen en "problemfri" barndom, kan ett alltför omhändertagande samhälle leda till att medborgarna förlorar det egna ansvaret. I en kultur där alla är helt övertygade om att komma till paradiset efter döden är helvetet inte lika skrämmande. Den sekulära människan är däremot otvetydigt utlämnad till sig själv vilket i sig inte är något konstigt. Det hela bildar emellertid ett problematiskt fundament i samhället då individen saknar sammanhang och delaktighet i tillvaron.

I Sörmland har de unga männen länge levt i en trygg värld där normer och värderingar underlättat deras relativt enkla etablering i samhället med få krav på motprestation i form av samhällsliga skyldigheter. De unga sörmländska kvinnorna och unga med utländsk bakgrund har däremot andra erfarenheter av strukturell avvikelse som inte bara skapat starkare drivkrafter att lyckas utan också bidragit till en annan medvetenhet inom medborgarområdet, om än svagare än hos den äldre generationen.

*Att vara människa är ett slags
konst, att övas och förfinas, och till
den konsten hör att under ständigt
skiftande förutsättningar balan-
sera det vi kortsiktigt vill göra som
individer – för att förverkliga en
möjlig frihet – mot det vi långsiktigt
måste göra som samhällsvarelser
– för att organisera ett ofrånkomligt
beroende.*

Göran Rosenberg





**Konsument -
köpa identitet och legitimitet**



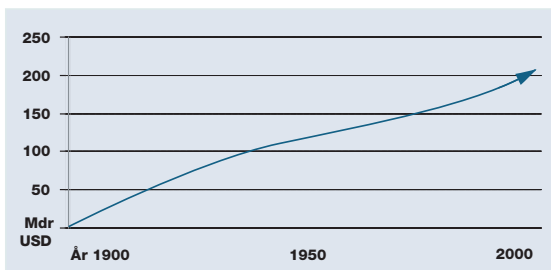
*"Oh, here they come,
the beautiful ones,
the beautiful ones
Loved up. Doved Up.
Hung around, stoned
in a lonely town
Shaking their meat to the beat"*

"The Beautiful Ones", Suede, 1996

Varumärken – identitet i ett allt mer kommersialiserat samhälle

En viktig drivkraft i industrialiseringen och för samhällsutvecklingen i stort är medborgarnas köpkraft. I takt med moderniseringen och den höjda levnadsstandarden har människans behov förändrats från överlevnad till självförverkligande. Då de grundläggande behoven är tillgodosedda uppstår en situation där människan kan välja fritt. Konsumtion – av exempelvis kläder – som alltid varit en markör och signalerat klasstillhörighet och social status – har tillsammans med annan varumärkes- och tjänstekonsumtion ökat avsevärt de senaste åren. Konsumtion spelar en viktig roll i människors liv.

Figur 16 Reklamkostnader amerikanska företag



"Den näst intill olösliga uppgiften består i att inte låta sig fördommas vare sig av andras makt eller av sin egen vanmakt."

Theodor W Adorno

Den generella trenden är att samhället rör sig mot ett mer yligt, kommersiellt och hedonistiskt plan där människan konsumerar och kommunicerar genom det hon köper. Det faktum att tidigare betydelsefulla faktorer för människors identitet, som kyrka och religion, är under förändring och spelar en mindre framträdande roll har bidragit till framväxten av varumärken som identitetsskapare. Denna utveckling, i kombination med det ökade informationsflödet och pådrivet av globala företag som i sin reklam kommunicerar genom berättelser – har ökat makten hos varumärken som idag har en stark påverkan på människor och vårt sätt att uppfatta oss själva.

"Ett framstående varumärke höjer ribban – det förhöjer upplevelsen genom att få den att framstå som mer meningsfull, vare sig du utmanar dig själv att göra ditt bästa i sport och konditionsträning (Nike) eller vill få bekräftat att den kopp kaffe du dricker verkligen betyder något (Starbucks)."

Naomi Klein

I det moderna samhället har konsumtion fått en allt viktigare betydelse för människan. Att uttrycka sig genom sina inköp har blivit en del av det individuella självförverkligandet. Varumärken säljer livsstilar och koncept i samma utsträckning som produkter och framgångsrika företag idag bygger relationer med konsumenten.

Att shoppa är en självklarhet för unga idag och hos många unga män och kvinnor råder en slags "du är vad du köper - mentalitet" och att unna sig lite vardagslyx har blivit *comme il faut*. Kläder och accessoarer signalerar vem du är och vad du står för. I ett samhälle som hyllar dessa värden är det viktigt att synas och få bekräftelse.

Det är också tydligt att konsumtionen i första hand är inriktad på materiella ting snarare än upplevelser. Kortsiktiga aspekter präglar också ungas konsumtionsmönster. Bara 20 procent kan tänka sig att spara istället för att konsumera. Benägenheten att själva genom konsumtionen bidra till en hållbar utveckling är inte särskilt stark då endast en av tre unga köper varor de tror kommer att hålla länge.

*"Jag litar inte på reklam och pr
men jag tycker om det. Det är som
konst. Jag tittar inte för att få infor-
mation utan för underhållningen.
Det finns mycket reklam jag gillar
men jag hatar produkterna."*

Polsk kvinna, 24 år

Val av konsumtion

4 av 5 i EU

3 av 4 i Sverige

2 av 3 i Sörmland

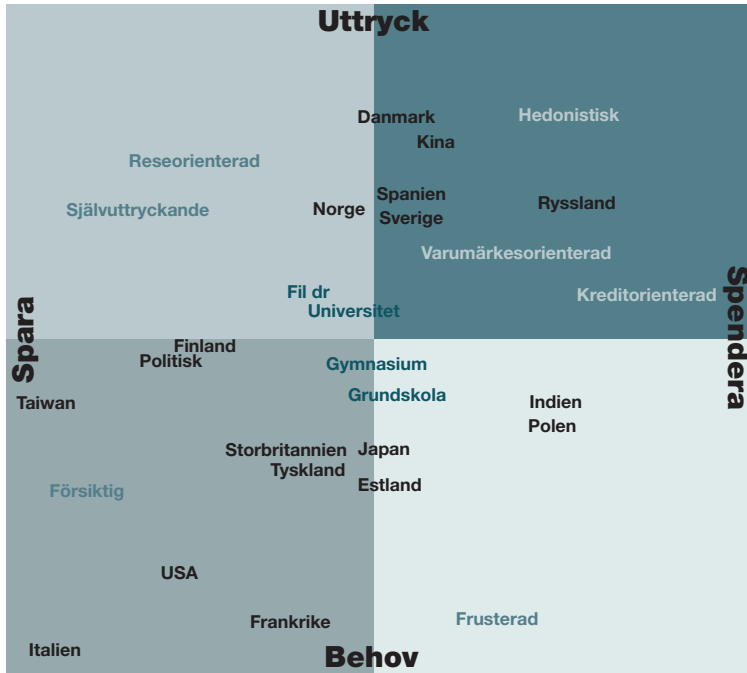
väljer saker framför upplevelser!

Resultaten visar att unga handlar mer än äldre och utvecklingen kan studeras i metakartorna, figurerna 17 och 18, där några samband kan utläsas. Utbildningsgraden påverkar inriktningen på konsumtionen. Medvetenheten och det individuella självförverkligandet följer parallellt med en högre utbildning. En indelning utifrån benägenheten att spara respektive spendera och konsumtion utifrån behov eller som ett sätt att uttrycka sig visar att kvinnor globalt sett positionerar sig som mer medvetna konsumenter än män som på flera vis är mer hedonistiska.

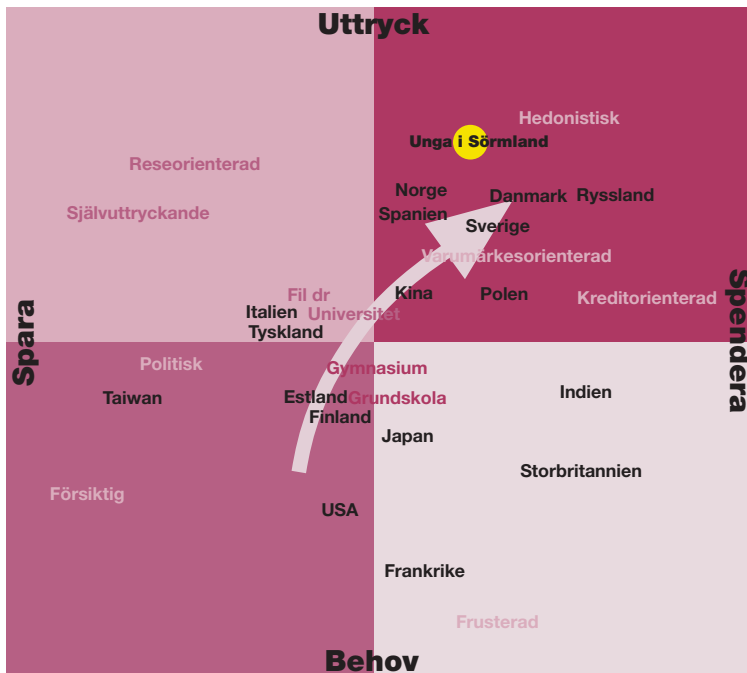
Kortsiktigheten speglar också tidsandan i flera avseenden. Unga människor lever i nuet och det handlar om att tillfredsställa behov idag – inte imorgon.



Figur 17 Nationella konsumtionsmönster 30 – 50 år



Figur 18 Nationella konsumtionsmönster 16 – 29 år





Konsumtionen blir en tillfredsställelse i sig själv och aldrig har det varit enklare för unga i Sverige att låna pengar via t ex SMS-lån - krediter som inte sällan marknadsförs som möjliggörare av den snabba tillfredsställelsen. Pengar är i sammanhanget viktigare för män än för kvinnor och män är också avsevärt mer positiva till att låna pengar till konsumtion. Bilden stämmer väl in i exempelvis Sörmland där unga män är betydligt mer materialistiska än unga kvinnor. Nära hälften av de sörmländska männen gör en tydlig koppling mellan "ett gott liv" och "att ha mycket pengar" jämfört med en tredjedel av övriga män i Sverige. Kvinnor är generellt mer benägna att investera i icke-materiella ting. Dubbelt så många kvinnor som män i Sörmland föredrar att konsumera upplevelser och nöjen framför saker. Utbildningsnivån i länet är också högre bland kvinnor vilket förstärker det könsuppdelade konsumtionsmönstret.

Konsumtionens plats i samhället är därför på många vis tidstypisk. Statusmarkörer förändras emellertid över tiden och dagens varumärkesattribut utgörs troligen av andra symboler i framtiden.

Pengar och tid

Pengar är inget mål i sig utan ett nödvändigt medel som behövs för det egna självförverkligandet. Unga världen över är överens om att brist på pengar är roten till olycka och att ekonomisk nöjdhet skapar lycka i livet. Vidare betonar man sambandet mellan ekonomisk utveckling och lyckliga länder.

I detta enorma utbud som det moderna västerländska samhället och de nordiska länderna erbjuder - där människan, genom media, hela tiden exploateras av nya intryck, saker och erbjudanden - skapas nya behov hos medborgarna. I jakten på självförverkligande blir pengar en förutsättning bland unga för att kunna äga attribut och symboler i form av kläder och varumärken. Förväntningarna utgör också en väsentlig del av konsumtionsmönstret. Dessa förväntningar har lett till att imorgon blir viktigare än idag. Daniel Gilbert, professor i psykologi, har skapat begreppet *nexting* och avser då människans medvetna och omedvetna antagande om vad som kommer att hända härnäst. I en tid då allt är tillgängligt har

det skapats ett förväntningssamhälle där ingenting är bättre än nästa potentiella inköp. I leveranssamhället finns goda möjligheter för individen att bli lycklig. Tillståndet är emellertid föränderligt och utmaningen är därför att få lyckan att vara bestående.

*De som har råd lever enbart i tiden.
De som inte har det lever i rummet .
För de förra betyder inte rummet något .
Och de senare anstränger sig för
att ge det betydelse.*

Globaliseringen har återskapat nomaden som vandrar runt i jakten på lycka, mål och mening. I studien framkommer att tid generellt inte är lika viktigt som pengar även om de hänger ihop för individens självförverkligande. En klar majoritet av dagens unga har inte brist på tid. Däremot upplever 67 procent att de inte har tillräckligt med pengar och 44 procent är direkt missnöjda med ekonomin. Av dessa är det betydligt färre som har problem att få tiden att räcka till. Som tidigare nämnts är bilden inte fri från paradoxer. Det som utmärker den yngre generationen är just kompromisslösheten och en vilja att både vilja ha kakan och äta upp den. Även andra studier bekräftar att i synnerhet unga kvinnor upplever en mycket hög press att prestera inom olika områden. Det är också kvinnorna som i högre utsträckning vill ha allt, både självförverkligande, bra arbete, utbildning samt ett gott liv med bra boende, familj och barn. Dessa perspektiv är inte alltid lätta att förena.





Arbete - global talangjakt eller bröd för att leva



*“Down my head turns,
but in my heart fire burns
Down my head it burns,
in heart fire burns
We are the army of dreamers,
we are the idle people
We are the ones, that make
no sound, waiting in the
background”*

“Army of Dreamers”, Broder Daniel, 2003

Jakten på specialiserade talanger

*”Det är inte fötterna som rör oss
framåt – det är våra tankar”*

Kinesiskt talesätt

De senaste årens strukturella förändringar som skett i spåren av globaliseringen och teknikutvecklingen inom främst IT och Telekom har medfört en mer kunskapsdriven ekonomi som ändrat karaktären på arbete globalt samt på arbetsmarknaden i Sverige, Mälardalen och Sörmland. I takt med att rörligheten på finans - och kapitalmarknader såväl som mobilitet av varor, arbetskraft och information ökar internationellt har också Sverige och många länder i västvärlden upplevt en till-

bakgång på produktionsarbeten inom traditionell tillverkningsindustri.

Tillgång till billigare arbetskraft i andra delar av världen medför en utlokalisering av företag till andra länder. Gränssnitten mellan branscher har luckrats upp och det är främst kunskapsintensiva tjänsteföretag (Knowledge Intensive Business Services - KIBS ⁷) som är mest värdeskapande. Detta paradigmskifte – där fokus flyttas från kapital till talang – från investeringar i råvaror och produktionsanläggningar till forskning, innovationer och mjukvara utgör drivkraften i utvecklingen internationellt. Ett annat område som vuxit i den internationella ekonomin är designad kommunikation där kärnan – design, upplevelser och varumärken – fått ökad betydelse. Den globala konkurrensen har tilltagit och regioner strävar efter att attrahera och tillvarata talanger. På denna globala marknad är arbetskraften en handelsvara och en individs hjärnkraft, kreativitet och förmåga utgör själva råvaran. Det gör att kraven på förnyelseförmåga accelererar på många nivåer i samhället och ställer högre krav på flexibilitet på institutioner, organisationer och individer att möta dessa utmaningar. Dessutom är individerna – arbetskraften – mobil på ett annat sätt och geografien både har och saknar betydelse. Geografien och platsen är viktig såtillvida att den måste vara attraktiv att bo och verka på. Men geografien kan också sägas ha mindre betydelse då gränserna kring var man rent fysiskt utför ett arbete suddas ut. Teknikutvecklingen medför att ett ökande antal människor arbetar på resande fot eller på distans och platsbundenheten upphör därmed.

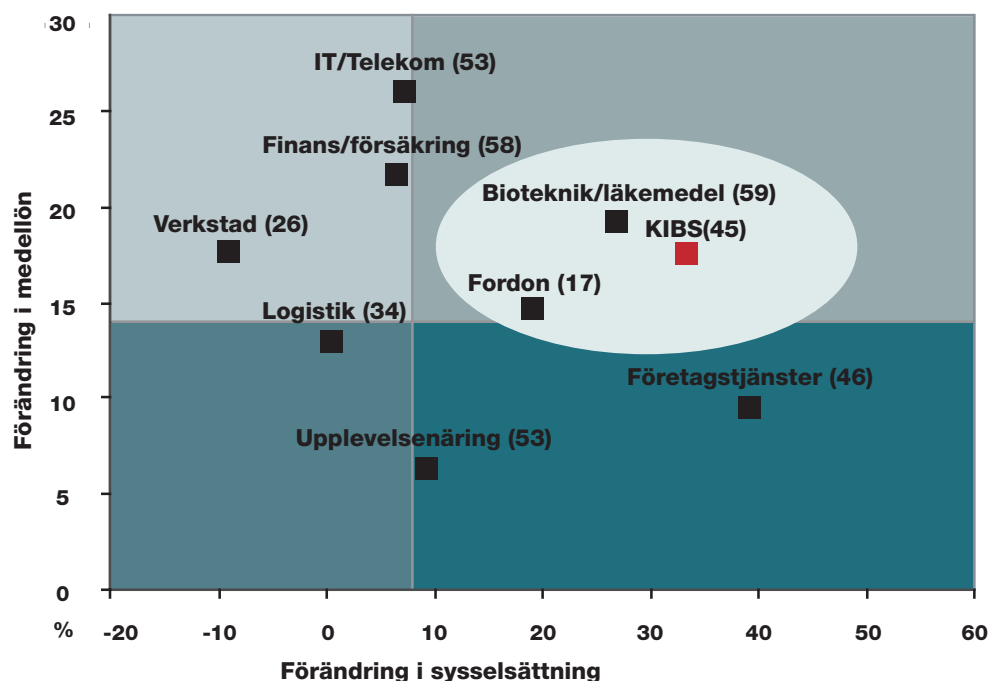
För att synliggöra förändringarna på arbetsmarknaden kan utvecklingen i Mälardalen tjäna som exempel. Figur 19 visar utvecklingen inom 13 sektorer i Mälardalen avseende procentuell förändring i medellön respektive förändringar i sysselsättning under 1997-2006. De branscher som leder löneutvecklingen är främst IT/Telekom, Finans/försäkring samt Bioteknik/läkemedel. Det är emellertid inte i dessa sektorer som de flesta arbetstillfällena skapas. Under perioden har den främsta ökningen av antal sysselsatta skett inom framför allt företagstjänster – en sektor som fått en allt viktigare betydelse i globaliseringens tidevarv.

Utmärkande för utvecklingen under 90-talet och början av 2000-talet är att det sker en framväxt av både kunskapsintensiva och mer okvalificerade yrken. Processerna löper parallellt och är samtidigt beroende av varandra.

Globaliseringen leder därför till en slags polarisering på arbetsmarknaden där klyftan mellan den utbildade och den okvalificerade arbetskraften växer.

Richard Florida, forskare inom regional ekonomi, skapade begreppet "den kreativa klassen" och pekar ut ett antal yrken som ledande i skapandet av tillväxt. Även om dessa yrken representerar en väl stor bredd fångar han en kritisk massa som, också i denna studie, anses vara drivkrafter för tillväxt och utveckling. Förutsättningen för att en sådan kreativ klass ska etablera sig i en stad eller region är enligt Florida att det omgivande samhället präglas av öppenhet och tolerans mot olikheter samt har en struktur där mångfalden tillvaratas och omsätts i innovationer. Länsstyrelsen i Södermanland har vidareutvecklat kärnan i Floridas tes.

Figur 19 Värdeskapande i Mälarreionen 1997 – 2006, arbetstillfällena eller pengar?



Anm 1): Förändring av medellön och sysselsättning i riket 1997 – 2006: 14,7% resp 7,4%.

Anm 2): Värden inom parentes är den regionala agglomerationens andel av sysselsättningen nationellt i sektorn/branschen.

Figur 20 Innovationspropeller

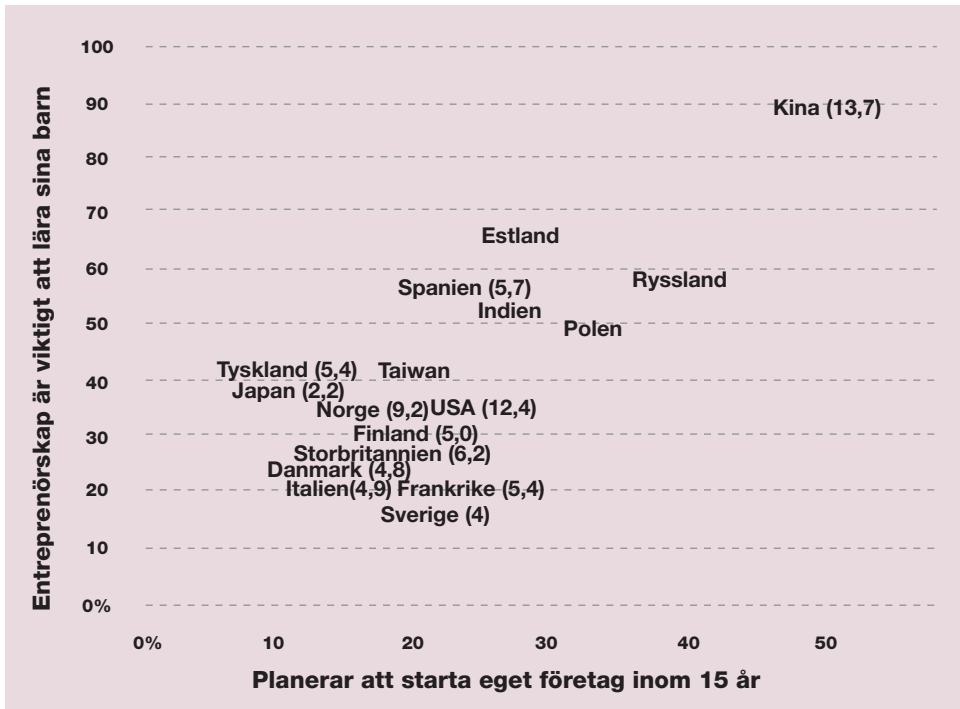


för att vara konkurrenskraftig. Runt om i världen, i Europa och i Sverige pågår sedan många år en urbanisering där befolkningen i storstadsregionerna växer. Nya regioner knyts ihop genom förbättringar i infrastruktur med större funktionella arbetsmarknader som följd. I en värld där regioner konkurrerar med varandra handlar det om att skapa förutsättningar för unga människor att förverkliga drömmar och livsmål. Unga människor behöver därför bemötas som individer utifrån sina specifika behov och önskemål. Utveckling skapas där individer ges utrymme att förverkliga idéer. Kompetensstrukturen hos den arbetande befolkningen speglar därför regionens attraktionskraft.

Innovationspropellern illustrerar de olika delar en tillväxtregion bör eftersträva. Först och främst handlar det om en förmåga att tillvarata talanger. Då avses såväl forskare som konstnärer och andra kreativa yrkesgrupper. Vidare bör en region vara öppen för nya influenser och ta vara på mångfaldens fördelar genom öppenhet och tolerans. Det måste också finnas strukturer för att tillvarata teknik och innovationer som är kopplade till såväl människors som marknadens behov. Slutligen bör en region vara specialiserad inom vissa områden



Figur 21 Morgondagens entreprenörer – förutsättningar och verklighet



Anm: GEM-index inom parentes anger den faktiska entreprenöriella aktiviteten. GEM – Global Entrepreneurship Monitor och mäter det entreprenöriella klimatet i olika länder.

Tänka kreativt eller jobba hårt

Generellt visar värderingsstudien att unga människor i västvärlden i högre utsträckning värderar mjuka egenskaper såsom fantasi och kreativitet framför hårt arbete och uthållighet.

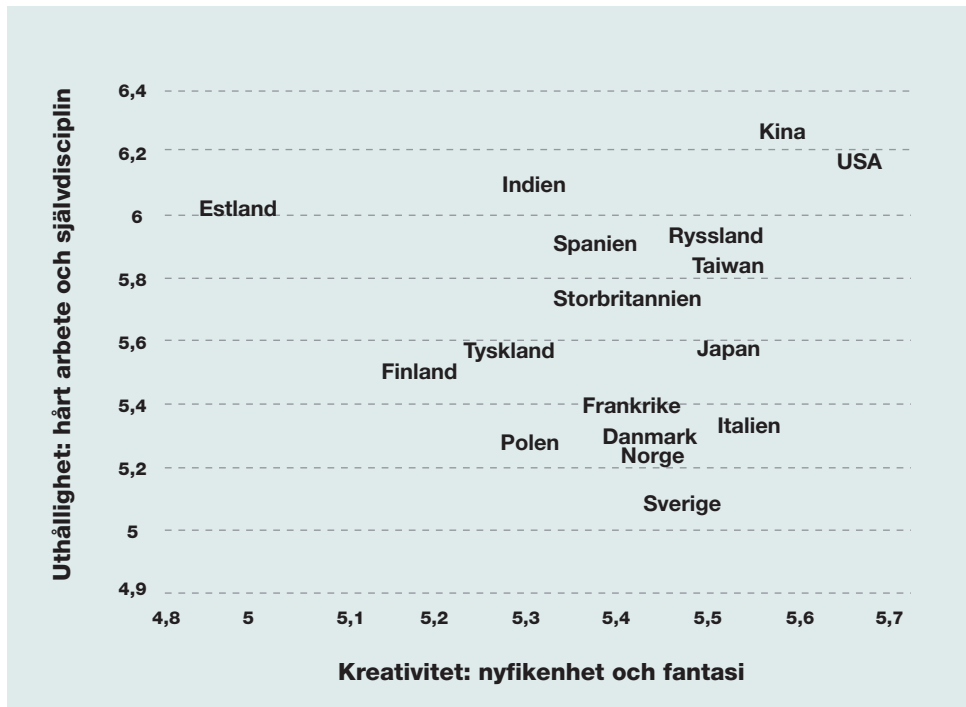
Det går alltså att hävda att det skett en värderingsförskjutning som speglar övergången från industrisamhälle till kunskapsamhälle. Egenskaper som kreativitet och innovativ förmåga utgör konkurrensfördelar i den kunskapsbaserade ekonomin och unga människor, i framför allt Skandinavien, betonar särskilt sådana egenskaper som viktiga.⁸

Något förenklat kan man dela in personlighetstyper i arbetsmyror respektive kreatörer för att framhäva de olika egenskaper som unga värderar.

Arbetsmyror värderar sålunda uthållighet, hårt arbete och självdisciplin medan kreatörerna är

mer inriktade på fantasi, nyfikenhet och kreativitet. Entreprenöriella egenskaper och företagsamhet värderas främst i Kina, Ryssland och andra länder som de senaste åren upplevt en stark tillväxt och utveckling. Figur 21 visar benägenheten att förmedla entreprenörskap till sina barn samt andelen som planerar att starta företag inom de närmaste femton åren. Skillnader mellan olika länder är tydliga. Entreprenörskapsandan är lägre i Sverige än på många andra håll i världen och det är också relativt få som planerar att starta företag. Entreprenörskapet förefaller ha bäst förutsättningar i länder som Kina, Indien, Ryssland och östra Europa. Kina är det i särklass ledande landet vad gäller ungas ambitioner att starta företag. Mer än varannan person planerar att starta företag de närmaste 15 åren och nio av tio anser att entreprenörskap är viktigt att lära sina barn. I Sverige har knappt en av fyra ambitioner att starta företag och 16 procent anser det viktigt att förmedla entreprenörskap till sina barn.

Figur 22 Uthållighet och kreativitet



Om man dessutom tillför en variabel som belyser hur entreprenörskapet faktiskt ser ut i olika länder är skillnaderna ännu större, vilket siffrorna inom parentes anger.

Sverige ligger i absolut botten då unga bedömer betydelsen av att lära barnen entreprenörskap. Japan och Tyskland utmärker sig som de länder där minst antal ungdomar avser starta företag. Det är också i Japan, följt av Sverige, där entreprenörskapet och företagandet bland befolkningen är lägst.

Arbetskraftsutbudet blir alltmer globalt där jakten på talang och kompetens sker över större geografiska områden. Det är intressant att se hur ungas värderingar fluktuerar världen över avseende kreativitet kontra uthållighet och hårt arbete. Det finns emellertid ingen motsättning mellan dessa egenskaper även om det i vissa länder, i främst Skandinavien, finns en tydlig uppdelning.

I Figur 22 återfinns uthållighet på den ena axeln och kreativitet på den andra. Kina och USA

utmärker sig genom att förena hög uthållighet med mjuka värderingar som kreativitet medan andra länder, däribland Sverige, har allra lägst grad av uthållighet men en högre grad av kreativitet.

I de flesta länder som befinner sig i en tillväxtfas – exempelvis Kina, Indien, Taiwan, Ryssland och Estland – är unga inställda på att arbeta hårt. Det finns här en ambitions hunger som är särskilt påtaglig och som förenar dessa länder. Stärkta av en tilltagande ekonomisk utveckling där det finns möjligheter för individen att själva skapa sig ett bättre liv, inspireras unga i dessa länder till utbildning och hårt arbete. I flera avseenden återfinns denna kämpaglöd och ambitions hunger också bland unga med utländsk bakgrund i Sverige och Sörmland.

Utbildning och ambitions- hunger

Utbildning är alltså en faktor som i hög grad påverkar våra värderingar. Unga människor ser utbildning som vägen till karriär, stimulerande arbete, pengar och ett gott liv. Allt fler har idag möjlighet att utbilda sig och utbildningen blir ett medel för självförverkligande på såväl ett individuellt som på ett yrkesmässigt plan.

**3 av 4 i EU anser att universitets-
utbildning ska vara gratis**

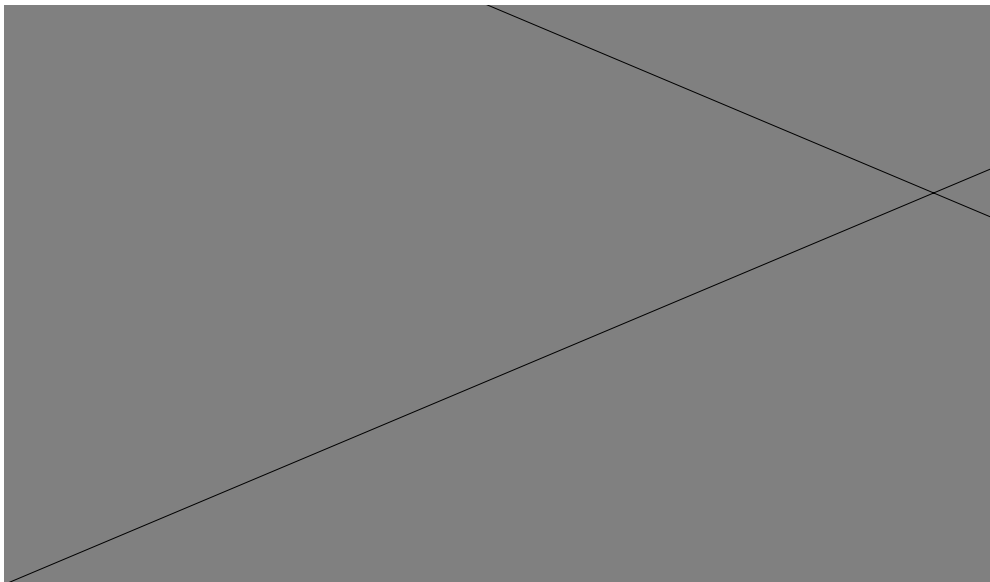
Det är främst asiater och i synnerhet kinesiska ungdomar som värderar utbildning högst. De är beredda att arbeta hårt för att lyckas och har väldigt höga ambitioner inom utbildningsområdet.

I Sverige är utbildning viktigt men delvis av andra anledningar. I Figur 23 redovisas unga svensksars motiv till utbildning. Den övre stapeln avser unga i Sverige och den undre stapeln unga i EU. Resultaten visar att anledningarna till utbildning i vissa avseenden skiljer sig åt mellan ungdomar i Europa.

Den allra främsta anledningen till högre utbildning är att få ett intressant jobb. Nio av tio i både EU och Sverige uppger att detta är huvudmotivet. Därefter utbildar man sig för att utveckla sig själv, följt av att man vill tjäna mer pengar.

Utbildning är tillsammans med en högre lön ett medel för ett ökat självförverkligande, något som även påvisats på andra ställen i studien. En markant skillnad mellan ungdomsgrupperna är att unga i EU i betydligt större utsträckning än unga svenskar, utbildar sig för att göra familjen stolt.

Figur 23 Ungas motiv till högre utbildning – egenvärde eller strategi?



Syn på högre utbildning i världen

- 7 av 10 vill studera på universitet
- På global nivå vill 1 av 8 doktorera i synnerhet kineser, ryssar, polacker och taiwaneser
- I Sörmland vill 1 av 20 doktorera

Mest populära yrken i EU*

i fallande ordning

Media
Forskning och utveckling
Utbildningsväsendet
Offentlig sektor
Vård- och barnomsorg
Turism

* Andel >17%

Minst populära yrken i EU*

i fallande ordning

Jordbruk och skogsindustrin
Försvarsindustrin
Byggsektorn
Ideella organisationer, NGOs
Transport och logistik

* Andel >17%

Unga människor ser alltså utbildning som ett medel för att uppnå ett bra, välbetalt jobb som i sin tur är en del i det egna självförverkligandet. I stor utsträckning handlar det om att förena nytta med nöje där gränserna mellan arbete och fritid luckras upp. Kreativa yrken inom exempelvis media är särskilt attraktiva och många människor arbetar idag med att förverkliga och utveckla sina intressen. Dessutom suddas gränserna ut mellan yrken inom t ex reklam, pr, film, musik och upplevelser.

Unga människor väljer media som den sektor de helst skulle vilja arbeta inom. Media är ett brett begrepp som här fångar upp såväl de kreativa näringarna och även mer renodlade yrken inom tv, radio och press.

Det är emellertid värt att uppmärksamma att media betraktas som den mest attraktiva sektorn trots att tilltron till media i allmänhet är mycket låg bland unga.





*"I know that you don't
wanna hear my opinion
But there come many
paths and you must
choose one
And if you don't change
then rain soon come
See you might win some but
you just lost one"*

"Lost ones", Lauryn Hill, 1998

En värld av ambitiösa kvinnor

Resultaten i värderingsstudien bekräftar bilden av hur det på många håll faktiskt ser ut i verkligheten rörande förhållandet mellan unga kvinnor och unga män och deras ambitioner inom utbildningsområdet och på arbetsmarknaden. Utvecklingen – där kvinnor är betydligt mer ambitiösa än män – är stark i västvärlden och särskilt i länder som uppnått en hög grad av jämställdhet i arbetslivet. Sverige kan i detta avseende fungera som exempel.

Figurerna på nästkommande sida visar unga kvinnor och män samt unga med utländsk bakgrund i Sverige och Sörmland och deras karriärstrategier. Tendenserna är desamma i både Sörmland och övriga riket där kvinnor genomgående uppger att flera faktorer är väldigt viktiga för att göra karriär. Själva mönstret är en del av

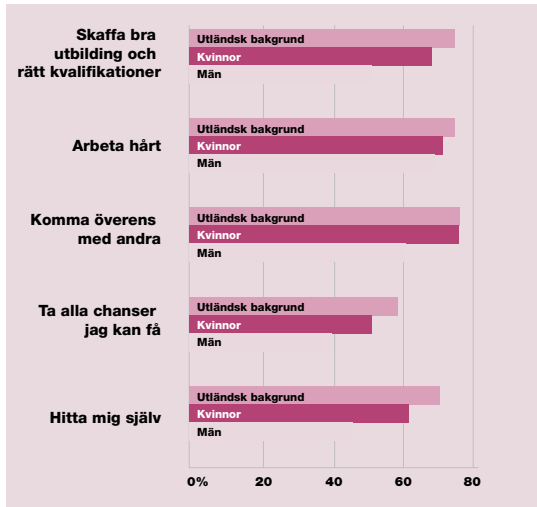
förklaringen då unga kvinnor (och även invandrare) är tvungna att prestera mer för att ta sig fram, jämfört med unga män. Det framgår tydligt av bilden att kvinnor generellt, och sörmländska kvinnor i synnerhet, värderar utbildning och kvalifikationer väldigt högt. Mönstret är likadant bland de unga med utländsk bakgrund. Tre av fyra sörmländska invandrandommar uppger att utbildning, kvalifikationer och hårt arbete är receptet på framgång – värderingar som de alltså delar med unga sörmländska kvinnor.

Ett konkret exempel ur verkligheten på dessa varierande ambitioner är det faktum att två tredjedelar av alla examina inom högskola och universitet i Sverige sedan flera år uppnås av kvinnor ⁹.

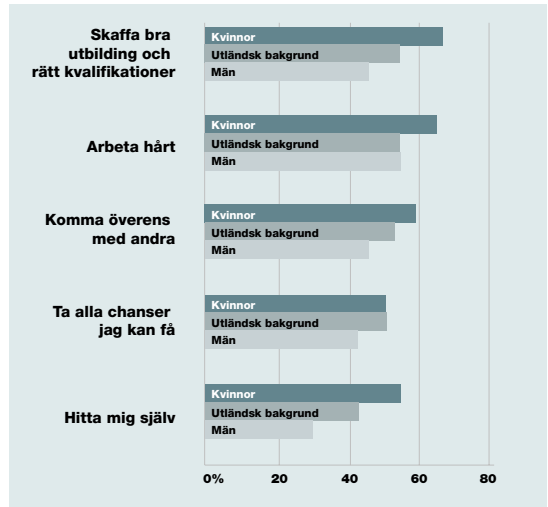
Ett resultat av ambitionshungern bland invandrandommarerna kan möjligen också härledas till det faktum att den aktuella ungdomsarbetslösheten i Sörmland bland unga med utländsk bakgrund är lägre än bland övriga ungdomar. ¹⁰ Av figuren framgår också att de sörmländska kvinnorna och invandrandommarerna värderar samarbetsgenskaper – att komma överens med andra – som väldigt viktigt.



Figur 24 Karriärstrategier Sörmland



Figur 25 Karriärstrategier Sverige



Den relativa jämställdheten och det subtila utanförskapet

I länder där andelen förvärvsarbetande kvinnor är hög finns idag en kvinnlig dominans inom flera sektorer och mönstret är särskilt tydligt inom utbildningsväsendet. Trots det, finns stora klyftor mellan kvinnors och mäns makt och positioner i arbetslivet. I Sverige har emellertid dessa skillnader utjämnats något och är mindre än i många andra länder.

”Man kan inte påverka om det finns killar och tjejer på den framtida arbetsplatsen.

Man vill ha trevliga arbetskamrater – spelar ingen roll om det är tjejer eller killar.”

Man, 17 år, Eskilstuna

I Sörmland är könssegregationen på arbetsmarknaden utbredd och kvinnor och män arbetar i olika sektorer. Att motverka detta mönster är ingen prioriterad fråga, särskilt inte bland männen. Det finns en tendens bland unga att – precis som i synen på miljöarbete – låta samhället ta ansvar för att uppnå målen. Den egna rollen i förändringsprocessen tonas därmed ner och individen kan avsäga sig eget ansvar. I synnerhet män – men också kvinnor i Sverige – anser att samhället uppnått en hög grad av jämställdhet. Det är en självklarhet att kvinnor och män ska ha samma rättigheter och möjligheter men ungas utbredda individfokus gör att det samtidigt är upp till individen att skapa sin framtid. Mot den bakgrunden är jämställdhetsarbete mindre intressant.

”Jag tycker inte att man har så mycket skyldighet mot andra i samhället utan man ska klara sig själv. Alla måste jobba.”

Man, 18 år, Eskilstuna

Det finns tydliga tecken på att kvinnor, både internationellt och i Sverige, är mer ambitiösa och har högre målsättningar inom arbete och utbildning än män. En faktor som därmed förenar kvinnor och även invandrare är på många vis en strukturell underordning som kan uttryckas som ett subtilt utanförskap. Strukturen utgår från mannen som norm och detta får konsekvenser på alla områden i samhället. Arbetsmarknaden i ett län som Sörmland domineras historiskt sett av manliga näringar inom jordbruk och tillverkningsindustrin. Den givna ordningen upprepar sig också då det är svårt att bryta könsmonster inom såväl utbildningsväsendet som arbetsmarknadsområdet. Detta får naturligtvis konsekvenser för vilka möjligheter olika grupper ges att etablera ett gott liv i länet.

Som tidigare visats är entreprenörskapsandan i Sverige inte särskilt hög men andelen som värderar mjuka egenskaper som kreativitet, fantasi och nyfikenhet är stor. I Sörmland är det generella mönstret detsamma även om det finns stora olikheter mellan unga män, kvinnor och unga med

utländsk bakgrund. Skillnader som alltså är större i Sörmland än i övriga landet. I boxen illustreras andelen unga i Sverige och Sörmland som anser att tolerans och respekt, fantasi (kreativitet), hårt arbete samt entreprenörskap är viktigt att föra vidare till sina barn. Dessutom redovisas hur unga kvinnor och unga med utländsk bakgrund i Sörmland avviker från normen.

Det är alltså främst kvinnor och unga invandrarungdomar som utmärker sig i Sörmland genom att värdera fantasi, kreativitet, tolerans och respekt i högre utsträckning än de sörmländska männen som i sin tur värderar entreprenörskap relativt mer. Dessa skillnader återfinns också på nationell nivå men är särskilt markanta i Sörmland. Kreatörerna utgörs sålunda av sörmländska kvinnor och invandrarungdomar medan de sörmländska männen är mer arbetsmyror till karaktären. Uppdelningen kan tyckas vara något onyanserad och förenklad men det mönster som framträder i Sörmland – där unga kvinnor och unga med utländsk bakgrund sticker ut – återkommer inom väldigt många områden.

Vad är viktigt att föra vidare till sina barn?

Andel av de unga (%)

	Sverige	Sörmland totalt	Sörmland män	Sörmland kvinnor	Sörmland utl bakgr
Tolerans och respekt	85	90	84	95	96
Fantasi/kreativitet	59	47	37	55	48
Hårt arbete	31	20	25	15	18
Entreprenörskap	16	17	21	13	21

Drömmar och ambitioner



”Ingenting är lätt, man måste kämpa. Jag har egna mål och har fortfarande inte gett upp hoppet.”

Man med irakiskt ursprung, 17 år, Eskilstuna

*“Don’t stop thinking about tomorrow,
Don’t stop it’ll soon be here,
It’ll be, better than before,
Yesterdays gone,
yesterdays gone.
Why not think, about times to come,
And not about the things that you’ve done,
If your life was bad to you,
Just think what tomorrow will do.”*

“Don’t stop”, Fleetwood Mac, 1977

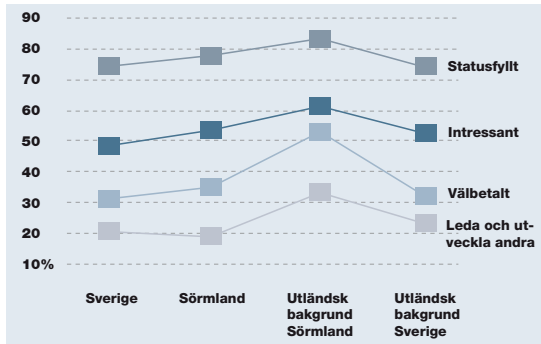
Unga kvinnor och invandrare vill – unga män är nöjda

Strävan att hela tiden prestera något mer – i studien benämnd ambitionshungern – återfinns alltså i första hand hos unga kvinnor och unga invandrare i Sverige och Sörmland. Detta resultat, som är ett av studiens mest intressanta, präglar materialet såtillvida att det skär tvärs igenom en rad olika områden. Således förtjänar det också lite mer uppmärksamhet och utvecklingen i Sörmland – där tendenserna är särskilt starka – får exemplifiera processen.

Mönstret återkommer i Sörmland, Sverige och övriga EU – unga kvinnor och invandrarungdomar vill åstadkomma mer än de infödda männen som under lång tid har befunnit sig i en trygg värld där de haft goda förutsättningar att med relativt små insatser etablera ett gott liv. I exemplet Sörmland och i stora delar av övriga landet, har traditionellt manliga näringar såsom verkstad, byggsektor och tillverkningsindustrin historiskt inte krävt högre utbildning än gymnasiekompetens och många har enkelt fått arbete och en relativt god ingångslön direkt efter gymnasiet. Denna typ av arbeten, som till största delen återfinns i manliga näringar, har under en tid varit på tillbakagång i takt med att företag utlokaliserar produktion till låglöneländer. Tiderna förändras och arbetsmarknader omstruktureras. Utbildningskraven ökar och därmed riskerar en stor grupp unga män, som tagit mycket i samhället för givet, att bli fast i ett perifert utanförskap där en låg utbildningsnivå och okvalificerade arbeten alternativt arbetslöshet permanentas.

Parallellt har unga kvinnor tvingats utveckla en stark drivkraft där högre utbildning blir det naturliga valet för att ta sig vidare. Mycket talar därför för att de hungriga och ambitiösa ungdomssegmenten – unga kvinnor och unga med utländsk bakgrund – de med högst ambitioner inom både utbildningsområdet och på arbetsmarknaden – springer ifrån de lågsammare männen.

Figur 26 Incitament att göra karriär



Figur 26 visar ambitionshungern, uttryckt som viktiga faktorer för den egna karriären, hos unga svenskar och invandrare i Sörmland och i riket. Det är de unga invandrarungdomarna i Sörmland som uppvisar störst hunger av alla. De prioriterar intressanta arbetsuppgifter, hög lön, chefsegenskaper där de får leda och utveckla andra människor samt statusfyllda arbeten i mycket högre utsträckning än gemene svensk eller sörmlänning. Denna ambitions hunger liknar den som återfinns bland unga i Kina, Indien och Taiwan – möjligen grundad i en tro på den egna förmågan att skapa sig ett bättre liv.

*”Man måste lita på sig själv.
Det är upp till en själv, man
stöter på hinder, men då får
man kämpa vidare.”*

Man med Sri Lankesiskt ursprung, 17 år, Eskilstuna

Den strukturella underordningen har möjligen skapat en starkare övertygelse, vilja och hunger hos kvinnor och invandrare där ödmjukheten kan sägas ha förvandlats till revanschlusta. Strukturen på arbetsmarknaden där kvinnor och män återfinns i könsuppdelade näringar förstärker mönstret. Män etablerar sig inom industrin där kraven på högre utbildning varit låga medan de kvinnodominerade yrkena inom vård och skola förutsätter högskoleutbildning. Incitamentet och drivkraften att studera vidare är därmed från början starkare hos unga kvinnor. Hos unga med invandrabakgrund är utbildning många gånger det enda sättet att bryta ett utanförskap.

Utbildningstraditionen bland familj och vänner är av betydelse för benägenheten att söka sig till högre studier och Sörmland har, historiskt sett, en svag utbildningstradition. En förklaring till att ambitionshungern inom utbildningsområdet är stor hos många unga med utländsk bakgrund kan möjligen också härledas till en stark utbildningstradition inom familjen hos många som invandrar till Sverige.¹¹ Det är då mer naturligt att andra generationens invandrare, i likhet med föräldrarna, går vidare till högre utbildning.

*”När man är invandrare behöver
man utbildning för man vet
inte reglerna i Sverige.
Språket är viktigt, inte bara i
Sverige, i Irak måste man
också ha en utbildning.”*

Kvinna med irakiskt ursprung, 17 år, Eskilstuna

*“In this cold world you
know,
There are millions of
boys and girls,
Who are young, gifted
and black
With their souls intact
And that’s a fact
You are young gifted
and black”*

“Young Gifted and Black”,
Aretha Franklin, 1972

Osynliga normer

Människor påverkas av samhällets och omgivningens normer och värderingar och detta får naturligtvis konsekvenser för individens ambitioner inom olika områden. Studien visar att det finns stora skillnader i gällande normer i Sörmland jämfört med övriga landet och EU. Normerna skiljer sig också väsentligt mellan unga män och kvinnor samt unga med utländsk bakgrund. Beskrivningen i Figur 27 avser närmast benägenhet att våga bryta mönster och rådande normer – här uttryckt som viljan att inte vara som alla andra. Generellt sett är skillnaderna mellan de olika ungdomsgrupperna väldigt stora vid en jämförelse mellan Europa,

Sverige och Sörmland. På europeisk nivå framträder ett tydligt mönster där unga kvinnor, och män samt unga med utländsk bakgrund vill bryta mot uppsatta normer. Det är endast svenska invandrarungdomar som i samma utsträckning vill utmärka sig från andra som övriga grupper i EU. Metakartan visar alltså de "rebelliska" värderingarna på ena axeln och flyttbenägenheten, d v s planer att flytta, på den andra axeln.

Unga män och kvinnor samt unga med utländsk bakgrund i EU, Sverige och Sörmland finns utplacerade utifrån sina värderingar. I Sverige är unga kvinnor och män generellt sett inte så benägna att avvika från normen utan det är invandrarungdomar som avviker. Det är också inom den gruppen som den tydligaste skillnaden finns mellan riket och Sörmland där viljan att "inte vara som alla andra" ser mycket olika ut. I detta avseende är den nationella bilden att en överväldigande majoritet av landets invandrarungdomar anser att "det är tråkigt att vara som alla andra" medan in-

Figur 27 Normer och samhällsklimat i Sörmland, Sverige och EU 16 – 29 år





vandrarungdomar i Sörmland är betydligt mindre "rebelliska" och mer angelägna att inte avvika från normen.

Orsaker till detta förhållande är svåra att ge ett entydigt svar på. Finns det strukturer i Sörmland som hindrar unga att skilja sig från normen? Eller omvänt – vad gör unga med utländsk bakgrund i övriga landet så benägna att avvika från normen?

Oavsett om det är repressiva krafter som hindrar, eller andra krafter som framtvingar rebelliskhet är skillnaderna intressanta.

Det har såklart betydelse för exempelvis innovationsförmågan och entreprenörskapsandan om det finns toleranta strukturer som uppmuntrar avvikelser eller - annorlunda uttryckt – värderar mångfald och nytänkande.

Det är emellertid inte möjligt att mäta resultaten med exakthet utifrån denna värderingsstudie utan förhållanden kan endast konstateras och vissa samband påvisas. Att normer lyfts fram som

möjlig förklaringsvariabel är därför både ett sorts påstående och frågetecken som lämnar fältet fritt för läsarens egna tolkningar. Den gemensamma nämnaren för unga med utländsk bakgrund i riket och Sörmland är emellertid att de ser den egna framtiden någon annanstans och de avser därför flytta.

Framtiden ger sig av

"Jag känner att jag vill ha mitt eget liv innan. Så jag inte slösar bort det och skaffar barn."

Kvinna, 17 år, Eskilstuna

En klurig gåta som en del känner igen från barn-
domen lyder *Vad är det som går och går och ald-
rig kommer tillbaka?* Det kryptiska svaret var *då
tiden*. Möjligen kan man idag också - åtminstone
i ljuset av denna värderingsstudie, något tillspet-
sat - lägga till *outnyttjad kompetens*.

*”Ett lands styrka grundar sig på
gjorda val inte på invånarnas DNA”*

Daniel H Pink

Unga människor vill mycket och är på många
vis ovilliga att kompromissa kring den egna fram-
tiden. Regioner, städer, näringsliv och offentlig
sektor måste möta unga utifrån ungas behov för
att vara attraktiva. Annars går de unga någon an-
nanstans utan att komma tillbaka. Detta gäller i
synnerhet talangerna med ambitions hunger i livet.

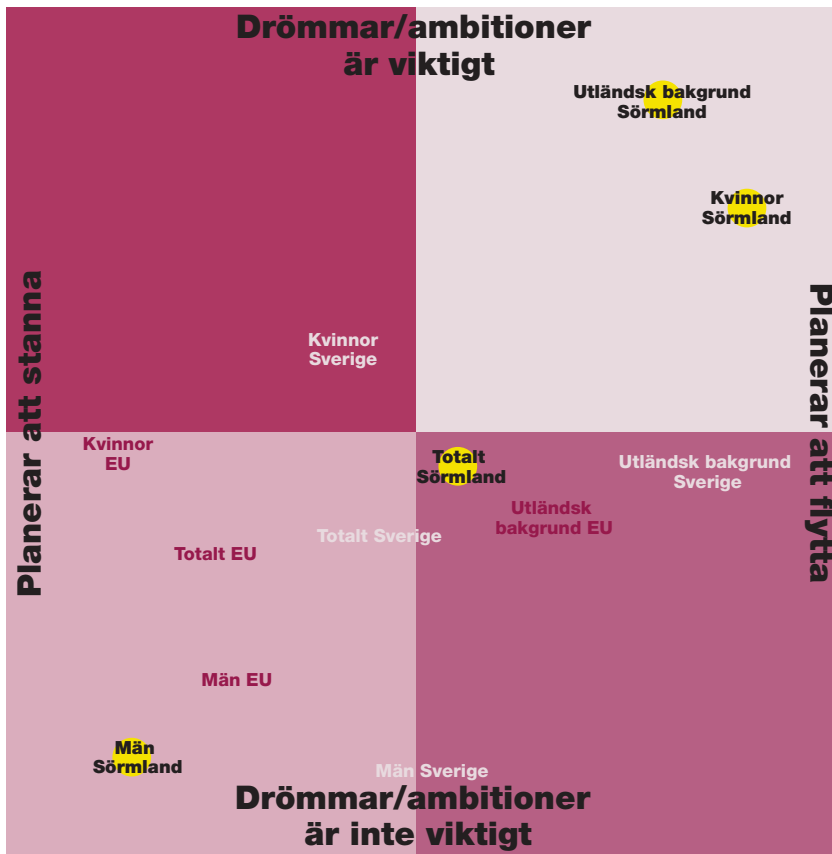
Mönstret har påvisats på åtskilliga ställen under
delen Arbete i studien. På global nivå finns den
främsta hungern i tillväxtländer som exempelvis
Kina, Indien och Taiwan. I Europa och Sverige
är det främst de unga kvinnorna och invandrar-
ungdomarna som är på frammarsch och trenden
återfinns i synnerhet på arbetsmarknaden och
inom utbildningsområdet.

*”The ladies will kick in
the rhyme that is wicked
Those that don't know
how to be pros get evicted
A woman can bear you,
break you, take you
Now it's time to rhyme
can you relate to
A sister dope enough
to make you holler and
scream”*

“Ladies First”, Queen Latifah, 1989



Figur 28 Drömmar, ambitioner och rörelsemönster i Sörmland, Sverige och EU
16 – 29 år



Figur 28 visar betydelsen av drömmar och ambitioner i livet samt flyttbenägenheten. Tendensen är alltså densamma i Europa, Sverige och Sörmland. Kvinnor har generellt mycket högre drömmar och ambitioner i livet än män. Samtidigt har unga med utländsk bakgrund högre drömmar och ambitioner i livet än genomsnittet inom EU, Sverige och Sörmland

På samma gång som kvinnor och invandrarungdomar utmärker sig med högst drömmar och ambitioner är det också dessa grupper som planerar att flytta. Det är de unga sörmlänningarna med utländsk bakgrund samt de unga kvinnorna som har allra högst drömmar och ambitioner av alla. Denna kraft och kompetens är emellertid på väg

någon annanstans för det är just dessa grupper som i störst utsträckning avser flytta från länet. I såväl den kvantitativa studien som i fokusgrupperna framkommer indirekt att det egentligen inte är städerna som sådana – t ex Eskilstuna eller Nyköping – som är fel. Möjligen skulle man kunna uttrycka det som att unga kvinnor och unga invandrare är mer urbana – åtminstone har de mer urbana värderingar än de unga männen.

Det handlar således om att det inte finns ett tillräckligt stort utbud av olika saker. Unga kvinnor och unga med utländsk bakgrund vill helt enkelt ha mer av allt, på utbildningsområdet och på arbetsmarknaden och dessa behov kan inte tillfredsställas i Sörmland. Om behovet och bristen

på möjligheter till självförverkligande i länet utgår från konkreta faktorer som exempelvis karriärmöjligheter eller mer strukturella orsaker som rådande samhällsklimat är svårare att se. Problematiken är inte unik för Sörmland utan delas av ett stort antal län och regioner runt om i landet.

Var återfinns männen idag utifrån diskussionerna om talang, kompetens och ambitioner? Unga män och kvinnor upplever att de har olika förutsättningar, möjligheter och villkor att förverkliga sitt liv på den plats de befinner sig på. Mönstret är mer eller mindre tydligt oavsett om man gör ett nedslag i Milano, Hamburg eller Oxelösund. I exemplet Sörmland har den sörmländske mannen med relativt små ansträngningar kunnat etablera ett gott liv utifrån rådande förhållanden. Att arbetsmarknaden i stora delar av Sverige och Sörmland varit mer gynnsam för traditionellt manliga näringar har naturligtvis bidragit i sammanhanget. Samtidigt har mannen varit normgivande inom fler samhällssektorer och systematiskt gynnats genom ett subtilt belönings- och signalsystem som inte bara lett till en ökad polarisering mellan könen utan också, paradoxalt nog, medfört en djup orättvisa gentemot männen. Det strukturella utanförskapet bland unga kvinnor och unga med utländsk bakgrund rustar dem indirekt bättre inför framtiden i det att de hela tiden tvingas prestera mer. De sörmländska männen har lägre ambitioner generellt, är tämligen tillfreds med livet och har inga planer på att flytta. Förhållandet gäller emellertid idag – imorgon kanske arbetsmarknaden och möjligheterna har flyttat från männen.

Öppenhet och tolerans för normavvikelser skapar förutsättningar för utveckling på samma sätt som

konserveratism och inskränkthet är synonymt med stagnation. Vi behöver skapa ett samhälle som tar steget bort från det gamla – som vågar omfördela resurser och synliggöra alla individer utifrån deras olika kompetenser och förutsättningar. Det är ingen hemlighet att politiken i många avseenden utgått från mannen som norm – ofta på bekostnad av i första hand kvinnor som något hårddraget osynliggjorts. Det är emellertid dags för ett uppvaknande.

För att långsiktigt kunna bygga ett starkt samhälle behövs engagerade medborgare där individen återfinns i ett tydligt sammanhang. Samhället behöver formulera en ny berättelse där alla individers drivkraft, oavsett kön och bakgrund, tillvaratas. Sverige och Sörmland har inte råd att förlora talangerna!

Världen är komplex. Mycket handlar om att kunna hantera komplexiteten – att ha strategier i livet, företag och organisationer som kan hantera olika scenarion och människor. Ungas värderingar idag styr morgondagens samhällsstrukturer men som studien har visat är unga inte någon homogen grupp utan individer som måste bemötas som sådana. Unga människor har också olika förutsättningar att hantera denna komplexitet. Samhällets stora utmaning är att tillvarata drivkrafterna från globaliserings- och individualiseringsprocesserna och samtidigt skapa incitament för ett medborgarskap där allas delaktighet utgör fundamentet.

Något håller på att hända. Nya synsätt, förhållningssätt, prioriteringar och värderingar bryter in – främst genom en ung generation.





Fotnoter

1. Den franska tankesmedjan Fondation Pour l'Innovation Politique, forskningsinstitutet Industrial Technology Research Institute, Fortum Sverige samt Svenska Institutet var partners i studien
2. Med utländsk bakgrund avses en utrikes född person eller en person född i Sverige av två utrikes födda föräldrar
3. 21 Pythiska odets andra strof (Pindaros, Olympiska och pythiska oden), övers. Ingvar Björkeson, Natur och Kultur
4. Vergilius, Aeneiden, III, 572-577, sv övers. Ingvar Björkeson, Stockholm 1996
5. CIFS – Copenhagen Institute for Future Studies beskriver begreppet i fo 01/2008
6. Sverige är i flera undersökningar ledande i Europa gällande människors tillgång till bredbandsuppkoppling
7. Med KIBS-företag avses exempelvis tjänsteföretag inom juridik, ekonomi, reklam och pr
8. I studien fick unga bl a värdera de egenskaper de anser viktiga att föra vidare till sina barn
9. Källa Högskoleverket
10. Källa Arbetsförmedlingen
11. Utbildningstraditionen varierar naturligtvis mellan olika invandrargrupper beroende på i vilket land och samhälle man har sitt ursprung. Ett faktum är emellertid att 2/3 av flyktingmottagandet i Sverige utgörs av medel- eller högutbildade personer

Källförteckning/referenslista

Samtliga figurer, där inte annat anges, är källan Länsstyrelsen i Södermanlands län/Kairos Future

"Eight Miles High" (G Clarke, J McGuinn, D Crosby)

The Byrds, album Fifth Dimension, Columbia Records, 1966

"Loaded" (B Gillespie) Primal Scream, album Screemadelica, Creation Records, 1991

"I Want It All" (B May) Queen, album The Miracle, Parlophone Records, 1989

"Forever Young" (B Lloyd, M Gold, F Mertens) Alphaville, album Forever Young, WEA, 1994

"Öl" (H Alfredsson, T Danielsson) Hasse & Tage, 88-öresrevyn, Svenska Ljud, 1970

"Ingening Någonsin" (J Berg) Kent, album Kent, BMG Music, 1995

"Intervention" (R Chassagne, R R Parry, W Butler, T Kingsbury, W Butler, S Neufield, J Gara) Arcade Fire, album Neon Bible, Merge Records, 2007

"Things Can Only Get Better" (M Aitken, M Stock, P Waterman)

Kylie Minogue, album Rhythm of Love, PWL Mushroom, 1990

"Know Your Rights" (J Strummer, M Jones) The Clash, album Combat Rock, CBS Records, 1982

"The Beautiful Ones" (B Andersson) Suede, album Coming Up, Nude Records, 1996

- "Army Of Dreamers" (H Berggren, A Göthberg)
 Broder Daniel, album Cruel Town, Dolores Recordings, 2003
- "Lost Ones" (L Hill)
 Lauryn Hill, album The Miseducation of Lauryn Hill, Ruffhouse, Columbia, 1998
- "Don't Stop" (C McVie) Fleetwood Mac, album Rumours, Reprise Records, 1977
- "Young, Gifted And Black" (W Irvine)
 Aretha Franklin, album Young Gifted And Black, Atlantic Records, 1972
- "Ladies First" (D E Owens) Queen Latifah, album All Hail The Queen, Tommy Boy Records, 1989

Litteraturlista

- Bauman Zygmunt** Globalisering, 1998
 Vi vantrivs i det postmoderna, 1999
 På spaning efter politiken, 1999
 Consuming Life, 2007
- Bazrafshan Hooshang** Skilda villkor för ungdomars uppväxt, 2005
- Beauvoir Simone de** Det andra könet, 1949
- Berger Peter & Luckman Thomas** The Social Construction of Reality, 1967
- Castells Manuel** The Rise of The Network Society, 1996
- Copenhagen institute for Future Studies** . MR # 2/1996
 MR # 2/2004
 MR # 4/2007
 fo 01/2008
- During Simon red** The Cultural Studies Reader, 2007
- Eberhard, David** I trygghetsnarkomanernas land, 2006
- Eklund Peter, Hallencreutz Daniel** Mälardalen innovation index, Sörmlandsbilder 8/2007
- Eklund Peter m fl** Värderingsförändringar: Dagens unga – morgondagens
 medarbetare, Sörmlandsbilder 3, 2003
- Ekman Kajsa Ekis** Den grundlurade generationen, Tidningen Ordfront nr 6/08
- Elliott Anthony, Lemert Charles** The New Individualism - The Emotional Costs of Globalization, 2007
- Florida Richard** The Rise of the Creative Class, 2005
- Gilbert Daniel** Stumbling On Happiness, 2006
- Held David** Global Transformations: Politics, Economics and Culture, 1999

- Hourgaard Bent** Curlingföräldrar och servicebarn – En handbok i barnuppfostran, 2005 Norstedts
- Inglehart Ronald** Modernization, Cultural Change and Democracy, 2005
The Silent Revolution, 1993
Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies, 1997
Globalization and Postmodern Values, The Washington Quarterly, January 2000
Democracy and Happiness: What Causes What? 2006
- Jensen Rolf** The Dream Society, 1995
- Klein Naomi** No Logo, 2000
- Saxenian AnnaLee** The New Argonauts, 2006
- Legrain Philippe** Immigrants: Your Country Needs Them, 2007
- Lindgren Mats, Fürth Thomas, Lüthi Bernhard** The MeWe Generation, 2005
- Lundqvist Catarina** Karriärvägar för unga med utländsk bakgrund, 2005
- Maslow Abraham** A Theory of Human Motivation, Psychological Review, 1943 vol 50
- Mazzarella Merete** Vad händer när det individuella blir normen? SvD, 7 juli 2007
- Pettersson Thorleif och Esmer Yilmaz** Vilka är annorlunda? – Om invandrares möte med svensk kultur, 2005
- Karlsson Maria & Rider Sharon red** Den moderna ensamheten, 2006
- Olofsson Jonas, Pernilla Andersson & Thoursie Anna** Ungas framtidsvägar: 2006
- Parment Anders** Generation Y: Framtidens konsumenter, 2007
- Pindaros** Olympiska och pythiska oden. Översättare Ingvar Björkeson, 2008
Natur och Kultur
- Pink Daniel H** A Whole New Mind, 2006
Made To Stick, 2008
- Putman Robert** Making Democracy Work, 1994
Diversity and Community in the Twenty-first Century, Scandinavian Political Studies vol 30. no2
- Rosenberg Göran** När tilliten rasar, Dagens Nyheter, 6 november, 2008
- Sassen Saskia** Cities in a World Economy, 1994
Territorium, Makt, Rättigheter, 2007
- Scholte Jan Aart** Globalization – A Critical Introduction, 2000
- Sennett Richard** Den nya kapitalismens kultur, 2007
- Vergilius** Aeneiden. Översättare Ingvar Björkeson, Stockholm 1996
- Zetterberg Hans L m fl** Det osynliga kontraktet, 1987

Har individualiseringen blivit människans och samhällets öde?

Denna bok innehåller de viktigaste resultaten och slutsatserna från 23 000 intervjuer med 16-29-åringar och 30-50-åringar i 17 länder runt om i världen samt Sörmland.

Dagens unga människor är morgondagens ledare, beslutsfattare och medborgare. Genom att förstå den generation som växer upp idag kan vi få en inblick i framtiden, skriver författarna Jonas Örtquist och Peter Eklund på Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Vi lever i en värld i snabb förändring. Tekniska landvinningar och snabb ekonomisk utveckling har tillsammans med globaliseringen intensifierat inte bara finansiella flöden, utan också kulturella strömningar. Människans behov har förskjutits från överlevnad till självförverkligande, med en tilltagande individualisering som följd.

I boken analyserar författarna resultaten – med globaliseringen och individualiseringen som ramverk. Unga människor är inte en homogen grupp utan individer som har olika perspektiv beroende på ålder, kön, bakgrund och utbildning. I Kina, Indien och andra tigerekonomier förefaller de unga ha en optimism och framtidstro på individen och hennes möjligheter att lyckas. I Sverige och Sörmland har de normgivande männen - precis som deras fäder en gång gjorde - slagit sig till ro och lever i den bästa av världar. Förändringskraften, ambitionerna och kämpaglöden återfinns hos unga kvinnor och invandrare. De är på många vis bäst rustade att navigera samhället i framtidens föränderliga värld.

Något håller på att hända.



LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Länsstyrelsen i Södermanlands län
Stora Torget 13, 611 86 Nyköping
Tel 0155-26 40 00 Fax 0155-26 71 25
www.lansstyrelsen.se/sodermanland